OOM BIJNA EN DE PANNENKOEKENMACHINE

Inhoud

Over dit boek 2
Over het verhaal 3
1. De Onkruid-o-maat 4
2. Een dorp zonder pannenkoeken 11
3. Fluitje van een cent 18
4. Beslag overal 26
5. De wip-arm 34
6. Zaterdag of nooit 42
7. Het verdwenen recept 50
8. De Vier Winden 58
9. Drie perfecte pannenkoeken 66
10. Eén kleine verbetering 74
11. De langste rij van Knotwilg 81
12. Pannenkoekenregen 88
13. Alle pannen van Knotwilg 96
14. Pannenkoeken vangen 103
15. Bijna 110
Copyright & License 117

Over dit boek

In het kort

- **Taal:** Nederlands (moedertaal)
- **Leeftijd:** vanaf 10 jaar
- **Omvang:** 15 hoofdstukken · ±30.000 woorden

Editie

Dit is de **eerste druk** — versie 1.1, verschenen augustus 2026.

Versie	Datum	Notities
1.0	juli 2026	Eerste druk
1.1	augustus 2026	Taalcorrecties

Over het verhaal

De serie

Aan het eind van de Molenstraat, in het dorpje Knotwilg, woont uitvinder Egbert Sleutel in een oude smederij vol half-afgebouwde machines. Niemand noemt hem meneer Sleutel — het hele dorp zegt Oom Bijna, want dat roept hij na elke mislukte proef, stralend en met roet op zijn bril: “Bijna!” Zijn machines werken bijna altijd, en altijd bijna. Gelukkig zijn er vier kinderen uit de straat die meebouwen, nameten en op tijd “NEE!” roepen. Elk deel: één machine, één dorpsprobleem, een glorieuze mislukking — en een warme afloop.

Dit boek

Mevrouw Bakker breekt haar pols, en dat is een ramp. Want over drie weken is het Zomerfeest, en zij bakt al veertig jaar de pannenkoeken waarmee de nieuwe speeltuin betaald moet worden. “Fluitje van een cent,” zegt Oom Bijna, en hij belooft een machine: de Pannenkoek-o-maat. Vijf armen, een wip-arm die pannenkoeken een salto laat maken, en een stroopspuit die… nou ja. Jet, Ties, Nout en Saar bouwen mee en houden hun hoofd erbij — maar met beslag aan het plafond, een verdwenen geheim recept en een molen die stilstaat wordt het nog een hele toer om op zaterdag drie perfecte pannenkoeken te bakken. En dan is er ook nog dat glimmende hendeltje met TURBO erop… Kan een machine die alles fout doet, tóch precies goed aflopen?

1. De Onkruid-o-maat

Proef 41. De Onkruid-o-maat. Uitkomst: geen onkruid meer. Ook geen dahlia's.

Op het erf van de oude smederij, helemaal aan het eind van de Molenstraat, stond een machine te wachten die niemand in Knotwilg ooit eerder had gezien. Dat was op zich niks bijzonders. Op het erf van Oom Bijna stonden altijd machines die niemand eerder had gezien — en meestal ook nooit meer terugzag.

Deze was een houten kar op vier fietswielen, behangen met koperen buizen, een grote trechter, drie hendels en een heel woud van tandwielen. Onderaan staken een stuk of tien dunne grijparmpjes uit, alsof de kar op elk moment de klinkers uit de straat kon plukken.

Jet de Groot liep er langzaam omheen. Ze had haar Proevenboek in haar hand — een klein, geruit schriftje aan een koord om haar nek — en ze telde de tandwielen. Zevenentwintig. Ze schreef het op. Bij een echte proefopstelling hoorde je eerst te weten hoevéél er kapot kon gaan.

'Nou?' zei Oom Bijna. 'Wat vind je ervan?'

Hij stond er stralend bij, klein en rond, met zijn grijze pluizige haarkrans en zijn grote ronde bril. Een potlood stak achter zijn oor. Zijn bruine stofjas puilde uit van de zakken, en uit één van die zakken stak een banaan die daar volgens Jet al minstens een week zat.

'Het zijn er veel,' zei Jet voorzichtig.

'Het is een wónder van vernuft,' zei Oom Bijna. 'De Onkruid-o-maat.' Hij klopte trots op de trechter. 'Voelt tússen de klinkers, ziet onkruid, plukt onkruid. Straatje schoon in een handomdraai. Fluitje van een cent.'

'Fluitje van een cent,' herhaalde Ties Prins, en hij was al bij de hendels. Ties was elf, had rood haar dat alle kanten op stond en een grijns met een gat erin. Als er ergens getest moest worden, stond Ties er als eerste. 'Wie mag hem aanzetten?'

'Nog niet,' zei Oom Bijna. 'Eerst de grote moer op de achteras. Die zit los. Nout, geef eens een moersleutel aan.'

Nout Fortuin zat op een omgekeerde emmer, kalm als altijd, zijn grijze muts diep over zijn zwarte krullen. Hij was de grootste en de stilste van de vier, en hij zei nooit meer woorden dan strikt nodig.

'Bout,' zei Nout. 'Moersleutel.'

De hond die naast hem lag, sprong meteen op. Bout was ruwharig en bruingrijs, met één oor omhoog en één oor omlaag, en hij nam zijn taak bloedserieus. Hij draafde naar de werkbank, verdween er half onder, en kwam terug met iets tussen zijn kaken.

Het was een soeplepel.

'Dank je,' zei Nout, en hij legde de lepel netjes naast zich neer. 'Bout. Móérsleutel.'

Bout kwispelde, draafde weer weg, en kwam terug met een fietspomp.

'We komen dichterbij,' zei Nout.

Jet schreef in haar Proevenboek: *Bout — nul uit twee.* Ze had ontdekt dat je bij Oom Bijna álles moest opschrijven, want je wist nooit van tevoren wat later belangrijk werd.

Uiteindelijk pakte Oom Bijna de moersleutel zelf van de bank, draaide de moer een kwartslag aan, en aaide Bout over zijn kop. 'Goed gezocht,' zei hij, alsof de hond het meteen goed had gehad. Bout keek alsof hij dat ook vond.

'Zo!' Oom Bijna wreef in zijn handen. 'Testpubliek?'

Op het dak van de Onkruid-o-maat zat een witte kip met een scheve kam en een brutale blik. Dat was Kip Drie. Waar de andere vier kippen waren wist niemand ooit precies, maar Kip Drie was altijd waar iets spannends ging gebeuren.

'Het testpubliek is aanwezig,' zei Oom Bijna plechtig. 'We kunnen beginnen.'

Ties legde zijn hand op de grootste hendel. Saar Mulder klom ondertussen boven op het lage muurtje voor een beter uitzicht. Saar was de kleinste, met

wilde donkerbruine krullen en rode regenlaarzen, en ze kon nergens naar kijken zonder er eerst bovenop te klimmen.

'Waarom tussen de klinkers?' vroeg ze. 'Waarom niet gewoon overal?'

'Omdat onkruid tússen de klinkers groeit,' zei Oom Bijna. 'Daar zoekt hij. Dat is het vernuft.'

'Maar waaróm weet hij dat het onkruid is en niet —'

'Ties,' zei Oom Bijna. 'Hendel om.'

Ties trok.

Eerst gebeurde er niks. Toen begon er iets diep in de machine te ratelen. Het ratelen werd een brommen, het brommen werd een zoemen, en de zevenentwintig tandwielen kwamen één voor één in beweging, gierend en klikkend, tot de hele kar stond te trillen op zijn vier fietswielen.

De grijparmpjes zakten omlaag naar de straat.

En toen — dat moest Jet toegeven — deed de Onkruid-o-maat precies wat hij moest doen. De armpjes voelden tussen de klinkers, vonden een sliert straatgras, en trokken het er zó netjes uit dat er niet eens een kluitje aarde meekwam. Toen het volgende. En het volgende. De machine schoof langzaam vooruit over de klinkers en liet een kaarsrecht, spierschoon pad achter.

'Hij dóét het!' riep Ties.

'Natuurlijk doet hij het,' zei Oom Bijna, maar zijn stem trilde een beetje van trots.

Saar juichte op haar muurtje. Zelfs Nout kwam van zijn emmer af om te kijken. Jet keek naar het schone pad, naar de machine, naar Oom Bijna — en pakte haar potlood. Dit moest ze goed opschrijven. *Proef 41. De Onkruid-o-maat. Werkt.*

Ze aarzelde bij dat laatste woord. Want een machine die *werkte* was zeldzaam op dit erf, en Jet hield niet van dingen opschrijven die ze daarna weer moest doorstrepen.

Ze had gelijk om te aarzelen.

De Onkruid-o-maat had namelijk het einde van de klinkers bereikt. Voor hem lag geen straat meer, maar de border van buurvrouw Pot — het mooiste bloemperk van heel Knotwilg, een golvende zee van dahlia's in rood, oranje, geel en dieppaars, waar buurvrouw Pot elke ochtend en elke avond bij stond te genieten.

De machine reed er zonder aarzelen op af.

'Eh,' zei Nout.

Dat was voor Nout een lange toespraak. Hij had als eerste gezien wat er ging gebeuren — dat zag hij altijd als eerste — maar tegen de tijd dat het woordje 'eh' zijn mond uit was, stonden de grijparmpjes al boven de zwarte tuinaarde.

En daar had de Onkruid-o-maat een probleem. Tussen de klinkers was het simpel: alles wat groen omhoogstak, was onkruid. Maar in een border stak álles groen omhoog. De machine keek naar de dahlia's, en de dahlia's waren groen, en groen was groen.

'ZET HEM UIT!' riep Jet.

Ties greep de hendel en trok. De verkeerde kant op. De machine ging niet uit — hij ging sneller.

Wat volgde duurde misschien twintig seconden en het was, vond Jet later, de grondigste twintig seconden uit de geschiedenis van de Molenstraat. De grijparmpjes gingen als een razende tekeer. De Zwaluw ging. De Roze Reus ging. Rood, oranje, geel en dieppaars verdwenen in de trechter, tak voor tak, bloem voor bloem, en de tandwielen gierden van plezier.

Nout stapte er kalm op af, zette één grote voet op de goede hendel, en duwde. De machine hikte, ratelde na, en viel stil.

Het werd heel erg rustig op het erf.

Waar een minuut eerder de mooiste dahliaborder van het dorp had gestaan, lag nu een strook zwarte aarde. Kaalgeschoren. Zo kaal dat je de regenwormen kon zien nadenken over waar hun dak gebleven was.

Kip Drie hipte van het dak, wandelde de kale border op, en keek er tevreden om zich heen, alsof dit precies was wat ze had willen zien.

‘Alle moeren en bouten,’ fluisterde Oom Bijna.

Toen richtte hij zich op, veegde het roet van zijn bril, en zei — met een gezicht dat langzaam weer begon te stralen:

‘Bijna!’

‘Bíjna?’ zei Jet. ‘Er staat geen dahlia meer overeind.’

‘Precies,’ zei Oom Bijna. ‘Geen onkruid meer.’ Hij wees plechtig naar de ravage. ‘Kijk toch eens hoe schóón. Bijna is het mooiste woord dat er is, Jet.

Het betekent dat je er dichtbij bent.' Hij dacht even na. 'We waren, denk ik, dicht bij het verkeerde.'

'We waren dicht bij een héél groot probleem,' zei Nout.

Want op dat moment ging bij het lage hekje een keukendeur open.

Buurvrouw Pot kwam naar buiten met een theedoek in haar handen. Ze zag de kale border. Ze zag de machine. Ze zag vier kinderen en een uitvinder die allemaal tegelijk heel klein probeerden te worden.

Ze legde de theedoek neer, sloeg haar armen over elkaar, en kneep haar lippen op elkaar.

'Ik zeg niks,' zei ze.

Niemand geloofde haar.

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot, 'want jullie weten het zelf ook wel. Tweeënveertig dahlia's. Ik heb ze in maart gepoot, in de kou, met deze handen. De Zwaluw stond erbij die ik naar de streekkeuring wilde brengen. En de Roze Reus, die was dit jaar echt bíjzonder mooi geworden, dat mag ik wel zeggen, en ik zeg dus verder niks, maar —'

Ze zweeg, en keek naar de lege aarde, en heel even zag Jet dat ze het oprecht jammer vond. Dat maakte het erger dan boosheid.

Oom Bijna deed zijn hoed af. 'Het is mijn schuld, buurvrouw Pot,' zei hij. 'Niet die van de kinderen. Ik heb hem gebouwd, ik heb hem laten starten. En ik kom het herstellen. Elke bloem.'

'Dat hoort erbij,' zei hij toen tegen Jet, zachtjes, alsof hij haar een geheim vertelde. 'Uitvinden is ook sorry leren zeggen. Dat is het lastigste onderdeel. Daar zit geen tandwiel in.'

Buurvrouw Pot keek hem lang aan. Toen zuchtte ze, en er gebeurde iets met haar mondhoeken wat bijna een glimlach was.

'Egbert Sleutel,' zei ze. 'Al veertig jaar woon je naast me, en al veertig jaar staat er bij jou van alles in de fik, ontploft of in mijn tuin. En al veertig jaar kom je het netjes goedmaken.' Ze schudde haar hoofd. 'Vooruit. Handen

wassen. Er staat koek binnen. En dan gaan we planten, allemaal, want ik ben oud en jullie zijn jong en die border plant zichzelf niet.'

Zo kwam het dat een half uur later de hele ploeg op de knieën in de tuin van buurvrouw Pot zat. Oom Bijna groef de plantgaten. Jet mat de afstanden na — precies vijfentwintig centimeter, ze had het opgeschreven. Ties sjouwde nieuwe dahliaknollen aan uit het schuurtje, Nout kruide de aarde, en Bout hielp door aan de andere kant een gat te graven dat niemand had gevraagd.

Alleen Saar zat niet stil. Dat kón Saar niet.

'Ik haal de kruiwagen wel even,' zei ze, want er lag nog een berg aarde bij het hek. En voor iemand kon antwoorden, was ze het muurtje al over en de Molenstraat op, met haar rode laarzen kletterend over de klinkers.

'Waarom rent ze altijd?' vroeg buurvrouw Pot.

'Dat vraagt ze zichzelf ook nooit af,' zei Nout.

Ze plantten door. De zon stond hoog boven de lindebomen, het rook naar aarde en naar de koek die door het keukenraam naar buiten kwam, en heel even leek het alsof deze dag toch nog goed zou aflopen.

Toen hoorden ze de laarzen weer.

Ze kwamen terug over de klinkers, harder dan daarnet, véél harder, en toen Jet opkeek zag ze Saar de straat door hollen alsof de machine achter haar aan zat. Ze had geen kruiwagen bij zich. Ze had helemaal niks bij zich. Ze was buiten adem en haar ogen waren zo groot als schoteltjes.

'Het feest!' hijgde Saar, en ze greep het hekje vast om niet om te vallen. 'Mevrouw Bakker! Haar pols!'

2. Een dorp zonder pannenkoeken

Geen proef vandaag. Wel nieuws. Slecht nieuws.

Ties Prins was als eerste bij de dorpswinkel. Dat was hij bijna altijd — de eerste — en meestal was dat het leukste wat er bestond. Nu niet.

Hij duwde de deur harder open dan de bedoeling was, zodat de winkelbel klingelde alsof hij zich rot schrok. Achter hem kwamen Saar, Jet en Nout naar binnen gestruikeld, alle drie nog met tuinaarde aan hun knieën van het planten bij buurvrouw Pot.

Normaal was het stil in de winkel van de familie De Groot. Dan stond Jets moeder achter de toonbank en pakte iemand een pak suiker of een krop sla, en dat was het dan. Nu stond het halve dorp tussen de schappen. Er hing een roezemoes van stemmen die allemaal tegelijk praatten en geen van allen luisterden — het geluid dat een dorp maakt als er iets ergs is gebeurd en niemand precies weet wát.

'Wat is er?' hijgde Ties. 'Wat is er met mevrouw Bakker?'

De roezemoes viel een beetje stil, en toen zag Ties haar zelf. Mevrouw Bakker zat op een keukenstoel die iemand tussen de groentekratjes had neergezet, klein en recht, met een arm die van haar vingers tot aan haar elleboog in het gips zat. Wit gips, splinternieuw, en boven op dat gips lag haar andere hand alsof ze hem daar geruststellend neerlegde.

'Daar zijn de dahlia-ruïneurs,' zei mevrouw Bakker. Haar ogen twinkelden, ook al zag ze bleek. 'Ik heb het al gehoord, ja. De hele Molenstraat heeft het gehoord.'

'Uw pols,' zei Jet.

'Mijn pols,' zei mevrouw Bakker, en ze tikte met één vinger tegen het gips, *tok, tok*, alsof ze wilde controleren of het echt was. 'Van het keukentrapje af. Ik reikte naar de grote pan, die op de bovenste plank staat, want die haal ik er maar één keer per jaar af — voor het feest. En toen stond ik ineens niet meer op het trapje.'

Ze zei het rustig, bijna verbaasd, alsof ze het over iemand anders had.

'Twee weken gips,' zei ze. 'Misschien drie. Maar ik ben er dankbaar voor dat het alleen mijn pols is en niet mijn heup. Een pols geneest. En koken kan ik straks weer, alleen even niet met deze.'

Ze keek naar haar witte arm en zuchtte, en heel even was de twinkel uit haar ogen. Ties begreep pas een tel later waaróm. Toen wist hij het weer.

Het feest.

'Drie weken,' zei een stem, en die stem klonk alsof zijn eigenaar elk moment in huilen kon uitbarsten. 'Over drie weken is het Zomerfeest. En we hebben geen pannenkoeken.'

Dat was meneer Knol, de voorzitter van het feestcomité. Hij stond bij de kassa met een lijstje in zijn handen, een lang lijstje, en op zijn voorhoofd glommen kleine druppeltjes zweet. Meneer Knol zweette altijd als er iets georganiseerd moest worden, en het Zomerfeest moest heel erg georganiseerd worden.

'Kraampjes: geregeld,' las hij van zijn lijstje. 'Vlaggetjes: geregeld. De muziek: geregeld. En dan staat hier, helemaal bovenaan, met een streep eronder: *pannenkoeken — mevrouw Bakker*.' Hij liet het lijstje zakken. 'Al veertig jaar staat daar precies datzelfde. Veertig jaar. Dat is geen kraampje. Dat is een traditie.'

'De pannenkoekenkraam ís het feest,' zei Jets vader, die naast de toonbank stond. 'Iedereen komt ervoor. En de opbrengst —'

'De opbrengst,' kreunde meneer Knol, alsof dat het ergste van alles was. 'De opbrengst van de pannenkoeken gaat dit jaar naar de nieuwe speeltuin. Dat hebben we beloofd. De oude wip is doorgeroest, de glijbaan is afgekeurd, en er staat een hek omheen met een bordje *verboden*. De kinderen hebben geen speeltuin meer, en het geld dat we nodig hebben, dat verdienen we met pannenkoeken.'

Hij haalde een zakdoek tevoorschijn en veegde zijn voorhoofd af.

'Geen mevrouw Bakker,' zei hij. 'Geen pannenkoeken. Geen pannenkoeken, geen opbrengst. Geen opbrengst —'

‘Geen speeltuin,’ zei Nout kalm.

Het werd stil in de winkel. Zo stil dat je het zoemen van de koelkast met de melk kon horen. Ties keek van gezicht naar gezicht, en op elk gezicht stond hetzelfde: dit kon toch niet. Het Zomerfeest zónder pannenkoeken was net zoiets als de kerst zonder december.

‘Kunnen we ze niet ergens bestéllen?’ vroeg iemand achterin.

‘Bestéllen,’ zei mevrouw Bakker, en dat ene woord klonk alsof iemand had voorgesteld om de korenmolen te vervangen door een föhn. Verder zei ze niets, maar dat hoefde ook niet.

En op dat moment ging de winkelbel voor de tweede keer.

In de deuropening stond Oom Bijna.

Hij had nog roet op zijn bril en tuinaarde aan zijn stofjas van het planten, het potlood stak achter zijn oor, en hij keek de volle winkel rond met de blik van iemand die net iets belangrijks heeft bedacht en het bijna niet meer binnen kan houden.

‘Ik hoorde het,’ zei hij. ‘Buurvrouw Pot vertelde het over de heg.’

‘Egbert,’ begon Jets vader, ‘we zaten net —’

Maar Oom Bijna luisterde niet meer. Hij keek naar de stapel lege groentekratjes naast de deur, pakte er één, zette het ondersteboven op de grond, en klom erop. Het kratje kraakte. Iedereen hield zijn adem in. Ties deed voor de zekerheid een stapje dichterbij, voor het geval er gevangen moest worden.

Maar het kratje hield het, en Oom Bijna stond nu een halve kop boven de rest uit, klein en rond en stralend, en hij hief plechtig één vinger op.

‘Beste mensen van Knotwilg,’ zei hij. ‘Er is een probleem. En een probleem’ — hij liet een stilte vallen, precies zo lang als hij durfde — ‘is niets anders dan een uitvinding die nog niet bestaat.’

Niemand zei iets.

‘Mevrouw Bakker kan dit jaar niet bakken,’ ging Oom Bijna verder. ‘Dat is jammer. Maar háár handen zijn niet het enige wat pannenkoeken kan bakken. Ik’ — hij klopte op zijn borst, waar een moersleutel uit de zak stak — ‘ik maak een machine.’

Hij zei het alsof hij aankondigde dat het morgen mooi weer werd.

‘Een machine die mixt, schenkt, bakt en omdraait. Honderd pannenkoeken. Duizend pannenkoeken. Genoeg voor heel Knotwilg en de halve provincie erbij. De speeltuin komt er.’ Hij spreidde zijn armen zo wijd dat hij bijna van het kratje viel. ‘Fluitje van een cent.’

Er viel een doodse stilte over de winkel.

Ties kende die stilte. Dat was de stilte van mensen die net Oom Bijna iets hadden horen beloven, en die tegelijk dachten aan de Onkruid-o-maat, en aan de dahlia’s van buurvrouw Pot, en aan de keer met de vliegende schoorsteenveegborstel, en aan al die andere keren dat er in de oude smederij iets was gebeurd wat de volgende ochtend dorpsnieuws was.

Meneer Knol was helemaal wit weggetrokken. Alleen al bij het woord *machine* leek hij nog harder te gaan zweten.

En toen brak de stilte, en werd het roezemoes, en de roezemoes werd harder dan daarvoor. Iedereen praatte tegelijk. Verbijsterd. Sommigen lachten, sommigen schudden hun hoofd, en ergens achterin zei een stem duidelijk: 'Een pannenkóékenmachine?'

Ties keek naar Oom Bijna op zijn kratje, midden in de storm die hij zelf had ontketend, en Ties voelde iets warms in zijn buik omhoogkomen. Want de anderen mochten dan bang zijn — Ties niet. Ties had de Onkruid-o-maat de klinkers spierschoon zien plukken vóórdat het misging. Hij had gezien hoe mooi zo'n machine kon werken. En een machine die pannenkoeken bakte, dacht Ties, was ongeveer het beste idee dat ooit op een kratje was uitgesproken.

'Ik doe mee,' zei hij, hardop, voor hij erover had nagedacht — wat bij Ties de gewoonste volgorde was.

'Natuurlijk doe je mee,' zei Nout naast hem, zonder van toon te veranderen. 'Iemand moet de brandweer bellen.'

Maar zelfs Nout glimlachte een heel klein beetje.

Mevrouw Bakker stond op van haar keukenstoel, hield haar gips tegen haar borst, en keek Oom Bijna lang aan. Iedereen wachtte, want wat mevrouw Bakker van de pannenkoeken vond, dáár ging het om.

'Egbert Sleutel,' zei ze eindelijk. 'Als er íémand in dit dorp is die een pannenkoek kan verpesten met een machine, dan ben jij het.'

Oom Bijna knikte trots, alsof hem een prijs was toegekend.

'Máár,' zei mevrouw Bakker, en ze hief haar goede hand op, 'ik heb ook nog nooit iemand gezien die zo hard zijn best doet. Dus.' Ze zuchtte. 'We zien wel. Als het maar samen gebeurt.'

En daarmee ging ze naar huis, klein en recht, met haar witte arm voor zich uit als een vlag.

Die avond aten ze bij Ties thuis wat later dan anders, want zijn vader was nog laat in de garage bezig geweest. Het rook naar aardappels en naar de motorolie die altijd een beetje aan zijn vaders handen bleef zitten, hoe hij ze ook waste.

Voor het eten werd het even stil aan tafel. Ties vouwde zijn handen en deed zijn ogen dicht, en zijn vader dankte in stilte voor het eten, en Ties dacht — hij kon het niet helpen — ook een klein beetje dank je wel dat het bij mevrouw Bakker alleen haar pols was. Toen zei zijn vader 'amen', en toen mochten de aardappels rond.

'Dus,' zei zijn moeder, terwijl ze opschepte. 'Een pannenkoekenmachine.'

'Fluitje van een cent,' zei Ties, met zijn mond vol.

Zijn vader en moeder wisselden een blik. Ties kende die blik. Dat was de blik van twee volwassenen die allebei precies hetzelfde dachten en allebei op de ander wachtten om het te zeggen.

'Weet je nog,' begon zijn vader voorzichtig, 'de aardappelrooier van vorig jaar?'

'Die werkte prima,' zei Ties.

'Die rooide de aardappels van de buurman,' zei zijn vader. 'Drie rijen. Dwars door het hek.' Hij prikte een aardappel aan zijn vork en bekeek hem alsof het bewijsmateriaal was. 'En de zelfrijdende kruiwagen. En de kachel die op drie manieren aan kan, waarvan er twee per ongeluk zijn.'

'Dat is óók een soort werken,' zei Ties.

Zijn moeder lachte, en zijn vader ook, en Ties zag dat ze niet echt boos of bezorgd waren. Ze mochten Oom Bijna. Iedereen in de straat mocht Oom Bijna. Het was alleen zo dat de mensen die het langst naast hem woonden, ook het beste wisten wat er allemaal kon gebeuren.

'Ik zeg alleen dit,' zei zijn vader, en hij werd even ernstig. 'Als Egbert die machine bouwt, dan bouwt hij hem niet in zijn eentje. Dan zijn jullie erbij. En jullie houden je hoofd erbij, ook als Egbert dat even niet doet. Afgesproken?'

‘Afgesproken,’ zei Ties meteen.

‘En als er gereedschap uit de garage verdwijnt,’ zei zijn vader, ‘dan vráág je dat netjes. Niet zoals mijn beste momentsleutel verleden week, die zómaar drie dagen op vakantie was.’

Ties keek heel aandachtig naar zijn aardappels.

‘Afgesproken,’ zei hij nog een keer, iets zachter.

De volgende ochtend was Ties weer als eerste de deur uit. Hij had bijna niet geslapen. In zijn hoofd had de hele nacht een machine gedraaid met schenkarmen en bakplaten en een stapel gouden pannenkoeken die tot aan het plafond reikte, en hij wilde weten of Oom Bijna al begonnen was.

Hij holde de Molenstraat door, langs de huizen die nog sliepen, langs de dahliaborder van buurvrouw Pot waar de nieuwe knollen keurig op vijfentwintig centimeter stonden, helemaal naar het eind van de straat, naar de oude smederij.

En daar bleef hij staan.

Over de grote schuifdeur van de smederij hing een laken. Een oud wit laken, met een touwtje langs de bovenkant, precies zoals je een gordijn ophangt als je niet wilt dat iemand naar binnen kijkt. En onder dat laken, dat kon Ties duidelijk zien, want de onderkant kwam bijna tot aan de grond, zat iets aan de deur geprikt. Iets groots. Iets plats.

Iets zo groot als een beddenlaken.

Ties liep er langzaam naartoe, stak zijn hand uit naar een punt van het witte laken, en haalde diep adem.

3. Fluitje van een cent

Proef 42. De Pannenkoek-o-maat. Status: tekening. Voorspelling: rennen.

Toen Jet de Molenstraat afkwam, stonden de andere drie al voor de schuifdeur.

Ties had zijn hand op een punt van het witte laken, en aan zijn gezicht kon Jet meteen zien dat hij op het punt stond het eraf te trekken. Nout stond met zijn handen in zijn zakken toe te kijken, alsof hij dat al een hele tijd deed en er niets van verwachtte. Saar hing half in de lindeboom naast de deur, want Saar hing altijd half in iets.

'Niet doen,' zei Jet.

Ties keek om. 'Waarom niet?'

'Omdat het niet van ons is.' Jet kwam naast hem staan. Ze had haar Proevenboek al in haar hand — het kleine geruite schriftje aan het koord om haar nek — want als er iets nieuws stond te gebeuren, wilde Jet het vanaf het allereerste begin opschrijven. 'Als Oom Bijna iets afdekt met een laken, dan wil hij het zélf laten zien.'

'Precies,' zei een stem achter hen.

Ze schrokken alle vier. Oom Bijna kwam de hoek van het erf om, met roet op zijn bril en een potlood achter zijn oor, en met de blik van iemand die de hele nacht wakker was geweest van iets moois. Achter hem sjokte Bout, zijn ruwharige hond, het ene oor omhoog, het andere omlaag.

'Een uitvinding,' zei Oom Bijna plechtig, 'begint met een tekening. En een tekening' — hij pakte de onderkant van het laken beet — 'begint met een onthulling.'

Hij trok.

Het laken zeilde omlaag, en daaronder kwam een tweede laken tevoorschijn — een oud, geel geworden beddenlaken, met punaises aan de schuifdeur geprikt. En op dat laken stond, in dikke potloodstrepen, de grootste tekening die Jet ooit had gezien.

Het was een machine. Maar het was ook een beetje een boom, en een beetje een spin. In het midden stond een groot vat, met een trechter erbovenop als een hoed. Uit het vat staken vijf armen, alle vijf een andere kant op, met tandwielen en scharnieren en slangetjes ertussen, en overal kleine pijltjes en cijfertjes die aangaven wat waarheen moest draaien.

'Alle moeren en bouten,' fluisterde Ties, en dat was precies wat Jet ook dacht.

Saar liet zich uit de lindeboom vallen en kwam vlak voor het laken staan, met haar neus er bijna tegenaan. 'Wat staat daar allemaal?' Ze wees naar de kriebeltjes bij de armen. 'Ik kan er niks van lezen.'

Dat kon niemand. Oom Bijna's handschrift leek op de sporen die een kip achterlaat als ze door een plas inkt is gelopen. Niemand in Knotwilg kon het lezen.

Behalve Jet.

Ze deed één stap naar voren en las hardop, want dat was haar taak. 'Deze eerste,' zei ze, en ze wees, 'dat is de *beslagmixer*. Die klopt het beslag.' Ze schoof haar vinger door naar de tweede arm. 'De *schenkarm*. Die schept het beslag op en giet het op de plaat. Dan de *bakplaat* zelf, in het midden, koperen plaat, wordt heet van de kachel eronder.' Haar vinger ging verder. 'En deze vierde…' Ze kneep haar ogen tot spleetjes. 'De *wip-arm*.'

'Een wip?' Saar draaide zich om. 'Waarom heeft een pannenkoekenmachine een wip nodig? De wip staat in de speeltuin. En die is doorgeroest.'

'Om te keren,' zei Oom Bijna, en zijn ogen begonnen te stralen. 'Kijk.' Hij deed het voor, met zijn hele lijf: hij bukte, kwam met een ruk omhoog en gooide een denkbeeldige pannenkoek de lucht in. 'Wip! De arm komt eronder, geeft een zetje — en de pannenkoek maakt een salto en landt op zijn andere kant. Vanzelf. Niemand hoeft meer te draaien.'

Ties keek naar de denkbeeldige pannenkoek alsof die echt door de lucht vloog. 'Dat,' zei hij, 'is het beste wat ik ooit heb gehoord.'

'En de laatste?' vroeg Nout droog. Hij wees naar de vijfde arm, de kleinste, met een dun slangetje eraan.

Jet las. 'De *stroopspuit*.'

'Aha.' Oom Bijna hief één vinger. 'Het slot. De kroon. Op elke pannenkoek die klaar is — *tsjik* — een straaltje stroop. Precies genoeg. Nooit te veel.'

'Nooit te veel,' herhaalde Nout, op de toon waarop hij dingen herhaalde die hij niet geloofde.

Jet had haar Proevenboek al open. Ze schreef, in haar nette letters, onder Proef 41:

Proef 42. De Pannenkoek-o-maat. Vijf armen. Status: tekening.

Ze keek nog even naar het laken, naar al die pijltjes en tandwielen die allemaal tegelijk de goede kant op moesten draaien, en toen schreef ze er nog één woord achter.

Voorspelling: rennen.

'Maar,' zei Oom Bijna, en hij klapte in zijn handen, 'een tekening bakt geen pannenkoeken. We hebben ijzer nodig. Koper. Klinknagels. En álles begint met het frame.'

Het frame, legde hij uit terwijl hij de schuifdeur openschoof, was het geraamte — de botten van de machine, waar alle armen straks aan vast kwamen. En voor botten had je oud ijzer nodig, en oud ijzer had Oom Bijna in overvloed.

Achter de smederij lag de schroothoek. Dat was een berg van alles wat Oom Bijna ooit ergens vandaan had gehaald en nog eens zou kunnen gebruiken: buizen, staven, een oud fietsframe, een kapotte wasmachinetrommel, drie roestige kachelpijpen en een bootanker waarvan niemand wist hoe het in Knotwilg terecht was gekomen. De hele ochtend sleepten ze eraan. Nout tilde het zware werk, Saar klom boven op de berg en gooide van daaraf de goede stukken naar beneden, Ties sorteerde, en Jet maakte een lijst — want als je niet opschreef wat je had, dacht Jet, dan bouwde je straks twee keer hetzelfde en één keer niks.

Voor de klinknagels en het echte gereedschap moesten ze naar de garage van Ties' vader.

'Netjes vrágen,' zei Ties, meer tegen zichzelf dan tegen de anderen, en hij ging naar binnen. Even later kwam hij terug met een hele kist gereedschap én de toestemming van zijn vader, en hij zette de kist neer met het gezicht van iemand die iets heel goed had gedaan. 'Gevraagd,' zei hij trots. 'Álles gevraagd.'

Toen ze aan het frame begonnen, gebeurde er iets waar Jet later nog vaak aan zou terugdenken.

Oom Bijna lag half onder het geraamte, met alleen zijn benen eruit, en zijn stem klonk hol vanonder het ijzer. 'De klinkhamer,' zei hij. 'Bout! De klínkhamer.'

Bout stond op, geeuwde, sjokte naar de gereedschapskist, snuffelde er lang en ernstig in rond — en kwam terug met een tuinschaar.

'Dat is een tuinschaar,' zei Jet.

Bout kwispelde, alsof dat ongeveer hetzelfde was.

'Nul uit drie,' zei Nout, zonder op te kijken.

'Hij dénkt in elk geval mee,' zei Oom Bijna vanonder de machine, en hij stak zijn hand op. 'Geef die hamer maar hier, Jet. Een hond die gereedschap wíl aandragen, is al meer dan de meeste honden.'

Jet gaf hem de hamer. Bout ging weer liggen, tevreden met zichzelf, de tuinschaar nog tussen zijn poten alsof hij hem verdiend had.

Ze waren zo diep in het klinken en passen dat niemand de winkelbel op de klinkers hoorde — behalve dat het geen winkelbel was, maar het tikken van gips tegen de schuifdeur.

'Zo,' zei mevrouw Bakker. 'Wordt er gewerkt?'

Ze stond in de deuropening, klein en recht, met haar arm van de vingers tot de elleboog in het witte gips. In haar goede hand hield ze een envelop.

Een gewone bruine envelop, maar dichtgeplakt, en met een plakbandje er dwars overheen, alsof ze hem nog beter dicht had willen maken dan dicht.

Iedereen hield op met werken.

'Ik kan niet bakken,' zei mevrouw Bakker, en ze tikte met één vinger tegen haar gips, *tok, tok*. 'Maar mijn recept kan wel bakken. Als het tenminste in de goede handen komt.' Ze keek de kring rond, van Ties naar Saar naar Nout naar Jet, en toen naar Oom Bijna, die onder het roet overeind kwam. 'Veertig jaar heb ik dit aan niemand gegeven,' zei ze. 'Aan niemand.'

Ze stak de envelop uit. Niemand pakte hem aan.

'Neem nou,' zei ze.

Het was Jet die hem aannam, voorzichtig, met twee handen, alsof hij zwaarder was dan een envelop kon zijn.

'Wat er in staat, blijft in de envelop,' zei mevrouw Bakker. 'Tot het moment dat de machine bakt. Geen dag eerder. Niet openmaken uit nieuwsgierigheid, niet openmaken om te oefenen. Pas als het moet.' Ze keek Oom Bijna recht aan. 'Beloofd?'

'Plechtig beloofd,' zei Oom Bijna, en voor één keer klonk hij niet als iemand die iets beloofde wat fluitje van een cent was, maar als iemand die iets beloofde wat hij ook echt van plan was te houden.

Jet schreef achter op de envelop, in potlood: *Recept mevr. Bakker — niet openen tot het moet.* Toen legde ze hem in het bovenste laatje van de werkbank, het laatje dat op slot kon, en deed het op slot.

Mevrouw Bakker knikte tevreden. 'Goed,' zei ze. 'En Egbert?'

'Ja?'

'Als het misgaat' — ze glimlachte, en de twinkel was terug in haar ogen — 'dan gaat het maar samen mis.' En ze liep de deur weer uit, met haar witte arm voor zich uit als een vlag.

Tegen het eind van de middag stond het frame.

Het was nog niet mooi. Het was een geraamte van ijzeren staven en klinknagels, met vijf lege armen die alle kanten op staken, en de trechter losjes bovenop. Geen beslag, geen bakplaat die heet was, nog niks van alles wat er ooit uit moest komen. Maar het stond, het wiebelde niet, en Oom Bijna liep er drie keer omheen met zijn handen op zijn rug als een generaal die zijn leger keurt.

'Tijd,' zei hij, 'voor het eerste proefdraaien.'

Hij haalde iets uit een van de honderd laatjes van de werkbank: een oude bruine hoed, versleten en een beetje uit model.

'Bij een eerste proef,' zei hij plechtig, en hij zette de hoed op zijn grijze haarkrans, 'hoort een uitvinder een hoed te dragen. Dat brengt geluk.'

'Wat gaat hij precies doen?' vroeg Saar. 'Er zit toch nog niks in?'

'We kijken alleen of alle armen bewégen,' zei Oom Bijna. 'Meer niet. Rustig. Voorzichtig.' Hij pakte de grote hendel aan de zijkant. 'Iedereen klaar?'

Jet deed een stapje achteruit. Ze wist niet precies waarom, maar haar voeten deden het vanzelf.

Oom Bijna zette de hendel om.

Eerst gebeurde er niks. Toen begon er ergens diep in het frame iets te draaien, langzaam, en het frame begon te grommen — een laag, brommend gerommel, alsof de machine wakker werd en er niet zeker van was of ze dat wel wilde. De vijf armen kwamen krakend in beweging. De beslagmixer draaide. De schenkarm zwaaide op en neer. De wip-arm gaf een ruk omhoog. En de trechter, bovenop, begon te draaien als een hoed die van zijn kop af wilde.

'Hij doet het!' riep Ties.

'Hij doet het,' zei Oom Bijna, en hij boog zich naar voren over de trechter om beter te kijken — precies op het moment dat de trechter een onverwachte draai maakte, een luchtstroom naar binnen zoog, en met een diepe, tevreden *floep* de hoed zó van Oom Bijna's hoofd trok.

De hoed verdween in de trechter. Er klonk een gerommel, een *krák*, en toen niks meer.

Alle vier de kinderen sprongen tegelijk achteruit. Bout schoot onder de werkbank. Kip Drie, die niemand had zien binnenkomen, stoof kakelend het erf op. En Oom Bijna stond midden in de werkplaats, hoedloos, zijn grijze haarkrans alle kanten op, en staarde naar de machine die zojuist zijn geluk had opgegeten.

Het was doodstil.

Jet keek naar haar Proevenboek, waar in haar nette letters *Voorspelling: rennen* stond, en ze dacht: nou, dat klopte dan tenminste.

Toen brak er over Oom Bijna's gezicht een glimlach zo breed dat zijn snor omhoogkroop. Hij stak allebei zijn armen in de lucht.

'Hij doet het!' juichte hij, hoedloos en stralend, met roet op zijn bril en geen greintje spijt om de hoed. 'Hij grómt! Hij zúigt! Hij bewéégt!' Hij draaide zich naar de vier kinderen, die nog steeds een halve meter verderop stonden voor het geval dat. 'Morgen,' zei hij plechtig, 'morgen doen we beslag.'

Nout keek naar de trechter, waar heel in de diepte nog een klein stukje bruine hoed te zien was.

'Ik hoop,' zei hij, 'dat u niet gehecht was aan die hoed.'

4. Beslag overal

Proef 43. Beslag gemixt: ja. In de machine gebleven: nee.

Ties was de eerste op het erf. Dat was hij bijna altijd, want als er iets getest moest worden, wilde Ties erbij zijn vanaf de allereerste seconde — liefst met zijn hand al aan de hendel. Vandaag ging het over beslag, en beslag betekende dat de machine voor het eerst écht iets zou máken. Geen lege armen die alleen maar bewogen. Iets eetbaars.

Nou ja, bijna eetbaars.

'Oom Bijna?' riep hij door de open schuifdeur. In de werkplaats stond Oom Bijna al bij de machine, met roet op zijn bril en zijn mouwen opgestroopt tot boven de elleboog.

'Kijk,' zei Oom Bijna, en hij wees trots. 'De beslagmixer zit erop.'

Aan de eerste arm — die van gisteren nog leeg was geweest — hing nu een grote koperen garde, een klopper zo groot als een tennisracket, met kromme draden die glommen in het ochtendlicht. Eronder stond het grote vat uit het midden van de machine. De trechter was eraf gehaald.

'Waar is de trechter?' vroeg Ties.

'Die,' zei Oom Bijna waardig, 'heeft zijn beurt gehad.' Hij tikte tegen het vat. 'Vandaag is dit gewoon de ton. De beslagton. Daar klopt de garde het beslag in, mooi rond, tot het glad is als room.'

De anderen kwamen een voor een het erf op. Saar het laatst, want Saar was onderweg in een boom geklommen en weer uit een boom geklommen, dat kostte tijd. Jet had haar Proevenboek al open. Nout had zijn handen in zijn zakken en keek naar de machine met de blik die hij altijd had: alsof hij ergens een klein foutje zag dat de rest nog niet zag.

'Ingrediënten,' zei Oom Bijna, en hij zette drie dingen op de werkbank: een zak bloem, een kan melk en een mandje eieren. 'Bloem, melk, eieren, een snuf zout. Gewoon oefenbeslag.'

‘Niet het recept van mevrouw Bakker?’ vroeg Saar meteen.

‘Nog niet.’ Oom Bijna keek even naar het bovenste laatje van de werkbank, dat op slot zat. ‘Dat blijft in de envelop tot de machine echt bakt. Dat heb ik plechtig beloofd. Vandaag oefenen we alleen het mixen.’ Hij wreef in zijn handen. ‘Wie breekt de eieren?’

Dat wilden ze allemaal. Uiteindelijk brak Ties de eieren, Saar goot de melk, Jet woog de bloem af tot op de gram, en Nout hield de ton stil zodat er niks omviel. Het beslag klotste dik en geel op de bodem.

‘Perfect,’ zei Oom Bijna. Hij stapte naar de hendel. ‘En nu — zachtjes — laten we hem kloppen.’

Ties ging op zijn tenen staan. Dít was het mooiste moment, vond hij: het moment vlak voordat een machine ging draaien, als alles nog kon.

Oom Bijna zette de hendel één standje om.

De garde begon te draaien. Langzaam eerst, deftig bijna, de kromme koperen draden die door het beslag ploegden. Er klonk een zacht *sjloep, sjloep, sjloep*. Het beslag begon mee te draaien, kreeg een kuiltje in het midden, werd gladder en gladder.

‘Kijk nou,’ fluisterde Ties. ‘Hij klopt écht.’

‘Natuurlijk klopt hij,’ zei Oom Bijna, stralend. ‘Mixen is fluitje van een cent. Een beetje meer, dan gaat het sneller.’

Hij zette de hendel nóg een standje om.

De garde draaide harder. Het *sjloep* werd een *sjoemp-sjoemp-sjoemp*, en het beslag klom een klein stukje tegen de wand van de ton op. Uit de zijkant van de ton liep een dikke rubberen slang naar boven, terug de garde in — Oom Bijna’s eigen idee, had hij gezegd: het beslag rondpompen, dan werd het nog gladder.

Het was op dat moment dat Nout iets zei.

Niet hard. Nout zei nooit iets hard. Hij haalde één hand uit zijn zak, wees naar de plek waar de slang op de ton zat, en zei rustig: ‘Die klem zit los.’

‘Wat zeg je?’ vroeg Oom Bijna, over het *sjoemp-sjoemp* heen.

‘Die klem,’ zei Nout, ietsje harder nu, ‘op die slang. Die zit —’

En toen zat hij niet meer.

Later zou Ties precies weten wat er gebeurde, want hij stond er met zijn neus bovenop. Op dát moment leek het gewoon of de werkplaats ontplofte.

De losse klem schoot van de ton. De rubberen slang, ineens vrij, kwam kronkelend omhoog als een tuinslang die niemand vasthoudt — en spoot een straal beslag recht de werkplaats in. De garde, die intussen als een gek rondtolde, greep het beslag in de ton en slingerde het alle kanten op. Dikke gele klodders vlogen tegen de muur, tegen het raam, tegen de tekening aan de schuifdeur. Er zat beslag op de werkbank, op de kachel, op Bout, die één keer verbaasd blafte en toen onder de werkbank schoot.

‘De hendel!’ riep Jet. ‘De hendel!’

Oom Bijna dook naar de hendel. De slang danste. Het beslag spatte. En midden in al dat spatten zag Ties, heel even, een witte kip op de rand van

de ton zitten — Kip Drie, die weer niemand had zien binnenkomen, met haar scheve kam en haar brutale blik, precies op het verkeerde plekje op het verkeerde moment.

De ton schudde. Kip Drie wankelde.

En Kip Drie viel, met een verontwaardigd *kwáák*, achterover de beslagton in.

'KIP DRIE!' schreeuwde Saar.

Oom Bijna kreeg de hendel te pakken en trok hem helemaal terug. De garde stopte. De slang zakte slap omlaag en gaf nog één laatste *ploep*. Toen was het stil, op het druppen van beslag na, dat overal vandaan op de vloer tikte: *tik, tik, tik*.

Uit de ton kwam niks.

Ze renden er alle vier tegelijk naartoe. Ties boog zich over de rand, klaar om te grijpen —

— en uit het beslag rees Kip Drie omhoog.

Ze was wit. Niet gewoon wit, zoals een kip wit is. Ze was van haar kam tot haar staart onder het beslag, spierwit, druipend, met alleen twee boze oogjes die door de laag heen keken. Ze klom over de rand, plofte op de vloer, schudde zich één keer flink uit — zodat iedereen een nieuwe lading beslag kreeg — en stapte toen dwars door de werkplaats naar buiten, kaarsrecht, verontwaardigd, alsof zíj degene was die vandaag verkeerd behandeld was.

'Ze is niet gewond,' zei Nout, die als eerste keek. 'Alleen beledigd.'

'Ze is een spookkip,' zei Saar bewonderend.

Oom Bijna keek de druipende werkplaats rond. Van zijn snor liep beslag. Van zijn bril liep beslag. Hij haalde één keer diep adem.

'Bijna,' zei hij zacht. En toen, harder, met een glimlach die door het beslag heen brak: 'Maar hij míxte! Hebben jullie gezien hoe glad dat werd? Dat werd prachtig glad!'

'Tot het door de kamer vloog,' zei Nout.

‘Details,’ zei Oom Bijna.

Ze waren nog maar net begonnen met kijken hóé erg het eigenlijk was, toen er op de schuifdeur werd geklopt.

Ties wist het al voordat hij zich omdraaide. Er was maar één iemand in Knotwilg die zó klopte — kort, streng, drie tikjes.

Buurvrouw Pot stond in de deuropening. Ze had haar tuinschort voor en haar mond al in de plooi van iemand die iets komt zeggen. In haar hand hield ze iets omhoog.

Het was een laken van haar waslijn. Een schoon wit laken. Alleen was het niet meer helemaal wit: er liep een lange, gele streep beslag schuin overheen, van hoek tot hoek, precies zoals een slang die spuit door een open schuifdeur en over een heg een streep kan trekken.

‘Ik zeg niks,’ zei buurvrouw Pot.

Iedereen wachtte.

‘Ik zeg alleen,’ ging ze verder, ‘dat ik vanmorgen om zeven uur drie schone lakens en twee kussenslopen heb opgehangen, met de hand gewassen, want de machine doet raar. En ik zeg alleen dat er nu bíj mijn dahlia’s iets ligt te druppen wat op vla lijkt. En ik zeg alleen dat het weer een gewone woensdag had kunnen zijn.‘ Ze liet het laken zakken. ‘Maar verder zeg ik niks.’

Oom Bijna deed een stap naar voren. Het beslag droop nog van zijn kin, maar hij richtte zich op, en Ties zag hem het doen — het ding dat hij altijd deed, het ding dat volgens Ties eigenlijk het knapste was aan de hele man.

‘Het is mijn schuld,’ zei Oom Bijna. ‘Helemaal. De kinderen deden precies wat ik vroeg. Ik zette de mixer te hard, en de klem zat los, en het beslag is over uw waslijn gegaan. Het spijt me, buurvrouw Pot. We komen het meteen in orde maken.’

‘Nou,’ zei buurvrouw Pot. Ze klemde haar lippen op elkaar. Maar Ties zag, heel even, iets tintelen in haar ogen — iets wat verdacht veel op pret leek. ‘Dan haal ik de emmer wel.’

Zo werd het een sopmiddag.

Buurvrouw Pot haalde twee emmers, een fles groene zeep en drie borstels, en binnen tien minuten stond de halve Molenstraat in het sop. Jet en Ties boenden de werkbank. Nout haalde met een bezem het beslag van het raam. Saar mocht, omdat Saar overal in kon klimmen, met een natte doek de klodders van de balken boven halen, wat ze deed terwijl ze ondersteboven hing en riep dat je van daarboven het hele dorp kon zien. Oom Bijna waste het laken van buurvrouw Pot eigenhandig uit, twee keer, tot het weer wit was, en hing het te drogen tussen haar dahlia's.

En buurvrouw Pot, die had gezegd dat ze niks zou zeggen, zei intussen van alles. Ze zei dat Oom Bijna dertig jaar geleden ook al eens haar was onder het roet had gezet met een schoorsteenveegding. Ze zei dat een mens die zoveel uitvond, af en toe iets omver moest gooien, dat hoorde er nou eenmaal bij. Ze zei dat het beslag in elk geval lekker rook. En toen alles schoon was en glom, zei ze dat ze toevallig net vanmorgen koek had gebakken, en of ze even zou halen.

Dat wilde iedereen.

Ze aten de koek op omgekeerde emmers op het erf, met natte handen en groene zeep tot aan hun ellebogen, en Ties dacht dat het eigenlijk best gezellig was, zo'n ramp, als je hem maar samen opruimde.

Toen de emmers leeg waren en buurvrouw Pot naar huis was, ging Jet terug naar binnen. Ze had haar Proevenboek al de hele tijd in haar broekzak gehad, en nu haalde ze het weer tevoorschijn.

Ze liep naar de beslagton, hurkte ernaast en keek er lang in. Toen pakte ze een potlood en trok een net streepje op de binnenwand, laag bij de bodem.

'Wat doe je?' vroeg Ties.

'Een maatstreep,' zei Jet. 'Tot hier mag het beslag komen. Precies zoveel als er vanmorgen in zat. Als we minder doen, klimt het niet zo hoog en spat het er niet uit.' Ze schreef het getal erbij. 'Meten. Dan weet je het zeker.'

Oom Bijna keek toe met zijn hoofd een beetje scheef. ‘Meten,’ zei hij, ‘is voor mensen die twijfelen.’

‘Ik twijfel niet,’ zei Jet rustig. ‘Daarom meet ik.’

Nout maakte een geluid dat bijna een lach was.

Oom Bijna deed alsof hij het niet gehoord had en liep weg. Maar Ties, die net de laatste kruimel koek at, zag hem bij de werkbank stiekem een oude duimstok pakken, ernaast neerhurken en heel voorzichtig — zodat Jet het niet zou zien — óók even meten hoe hoog dat streepje nou precies zat.

De rest van de middag maakten ze de machine schoon en ruimden ze op, en langzaam werd de werkplaats weer een werkplaats in plaats van een taart. Ties bleef als laatste. Hij vond het altijd moeilijk om weg te gaan van een machine.

Hij liep nog één keer langs de tekening aan de schuifdeur — de grote tekening op het gele laken, waar nu een paar spatten beslag op zaten die Jet had laten zitten omdat, zei ze, ze bij het frame hoorden.

En daar, terwijl hij de spatten wegveegde, zag hij het.

De vierde arm. De arm die ze nog niet gebouwd hadden. Hij stond er in dikke potloodstrepen: een dubbelgevouwen hefboom, met een pannenkoek die eroverheen door de lucht vloog, en een pijltje dat een boog maakte helemaal tot boven aan het laken. En eronder had Oom Bijna in zijn kippenpoten-handschrift iets gekrabbeld dat zelfs Ties kon lezen, omdat het geen letters waren maar drie dikke, opgewonden strepen:

DE WIP-ARM!!!

Ties bleef staan. Zijn mond ging vanzelf open.

Drie uitroeptekens. Zélfs Oom Bijna, die overal rustig over deed, die een machine zijn hoed liet opeten zonder met zijn ogen te knipperen, had bij déze arm drie uitroeptekens gezet.

Een arm die een pannenkoek de lucht in schoot en hem een salto liet maken.

‘Alle moeren en bouten,’ fluisterde Ties, precies zoals Oom Bijna dat zou zeggen.

Hij draaide zich om naar de lege werkplaats.

‘Morgen,’ zei hij tegen niemand, met een grijns die dwars door het gat in zijn tanden heen ging, ‘morgen bouwen we de wip-arm.’

5. De wip-arm

Proef 44. Pannenkoek 1: plafond. Pannenkoek 2: raam. Pannenkoek 3: hoed.

Jet wist al bij de schuifdeur dat er iets nieuws in de werkplaats stond. Ze hoorde het. Een zacht, koppig *tsjing… tsjing… tsjing*, alsof er iemand met een lepel tegen een veer tikte.

Ze stapte naar binnen, en daar was het: de vierde arm.

Oom Bijna en Ties stonden er allebei overheen gebogen. Ties had zijn tong tussen zijn tanden gestoken, dwars door het gat, en drukte met één vinger op een plat metalen schepje niet groter dan een pannenkoek. Hij liet los. *Tsjing.* Het schepje sloeg omhoog, tikte tegen een klein stootblokje boven en klapte weer terug.

‘Kijk!’ zei Ties, zonder op te kijken. ‘De wip-arm. Hij wipt.’

‘Hij wipt inderdaad,’ zei Jet.

Ze deed haar Proevenboek open, likte aan haar potlood en schreef bovenaan een schone bladzijde: *Proef 44. De wip-arm.* Toen bekeek ze het ding zoals ze alles bekeek — langzaam, van onder naar boven, alsof ze het natekende in haar hoofd.

De wip-arm was eigenlijk heel eenvoudig. Aan de zijkant van de bakplaat zat een hefboom, een soort wipwap van ijzer. Aan het ene eind het platte schepje, dat precies onder een pannenkoek kon schuiven. Aan het andere eind een dikke, opgerolde veer — een stalen spiraal zo groot als een vuist, die je kon spannen en die dan met een klap alle kracht terug wilde geven.

‘De veer duwt,’ legde Oom Bijna uit. Zijn bril zat vol roet en onder zijn ogen zaten kringen; hij had duidelijk half de nacht gebouwd. ‘De pannenkoek bakt op de plaat. Als hij aan de onderkant klaar is, glijdt het schepje eronder, de veer schiet los, en —’ hij maakte een boogje met zijn hand door de lucht — ‘de pannenkoek maakt een salto. Draait één keer om in de lucht en landt op zijn andere kant. Niemand hoeft meer te draaien. Geen mens, geen vork, geen spatel. Alleen de veer.’

‘Een salto,’ herhaalde Saar, die net binnenkwam met een appel in haar hand en modder op haar knieën. ‘Waarom een salto? Waarom niet gewoon omkeren?’

‘Omdat een salto,’ zei Oom Bijna plechtig, ‘mooier is.’

Daar had Saar niets tegen in te brengen.

Nout kwam als laatste, met zijn muts diep over zijn oren, en ging tegen de werkbank staan met zijn armen over elkaar. In de deuropening verscheen Kip Drie, kaarsrecht, alsof ze een kaartje had gekocht. Het testpubliek was compleet.

Oom Bijna maakte oefenbeslag klaar — bloem, melk, eieren, een snuf zout, níét het recept in de envelop — en Jet schepte er één keurige soeplepel van op de koperen bakplaat, die heet stond van de kachel eronder. Het beslag siste en werd langzaam een pannenkoek: eerst nat en glimmend, toen droger aan de randen, met kleine gaatjes die opengingen en weer dichtgingen.

‘Nu,’ zei Oom Bijna zacht. ‘Nu is hij klaar aan de onderkant.’

Hij legde zijn hand op de hendel van de wip-arm.

Ties ging op zijn tenen staan. Jet zette haar potlood klaar. Zelfs Nout boog een stukje naar voren.

Oom Bijna spande de veer. Het schepje trok naar achteren, de spiraal drukte zich samen, *tsjing-tsjing-tsjing* — en toen liet hij los.

Wat er daarna gebeurde, ging veel te snel om te zien en bleef daarna veel te lang hangen om te vergeten.

Het schepje schoot omhoog met een klap als een zweep. De pannenkoek vloog recht de lucht in — niet een boogje, niet een nette salto, maar loodrecht omhoog, tollend als een vliegende schotel. Vier hoofden gingen tegelijk achterover.

Ftttt-PLAK.

De pannenkoek raakte het plafond. En bleef daar.

Het was heel stil in de werkplaats.

Vier kinderen en één uitvinder stonden met hun neus in de lucht en keken naar een pannenkoek die tegen de zoldering hing, precies boven de bakplaat, zo plat en zo vanzelfsprekend alsof hij daar altijd al had gezeten.

'Hij…' begon Ties.

'Ssst,' zei Saar. 'Straks valt hij.'

Hij viel niet. Hij bleef plakken met zijn natte kant tegen het oude hout, kalm en tevreden, en er droop niet eens iets vanaf.

Jet keek ernaar met een gevoel dat ze goed kende en niet leuk vond. Voor haar was een proef die *bijna* lukte hetzelfde als een proef die mislukte. Een pannenkoek hoorde op een bord. Niet aan een plafond.

Ze schreef in haar Proevenboek: *Pannenkoek 1: plafond.* En eronder, kleiner: *blijft plakken.*

'Nou,' zei Oom Bijna, en hij straalde omhoog naar de pannenkoek alsof het een medaille was. 'Hij maakt in elk geval hóógte.'

'Hij maakt te veel hoogte,' zei Nout.

'Details,' zei Oom Bijna.

De tweede keer zou beter gaan, beloofde Oom Bijna. Hij draaide aan een schroefje bij de veer — 'een tíkje minder' — en Jet schepte een nieuwe lepel beslag op de plaat. Het raam aan de zijkant stond wijd open, want het was warm van de kachel en het rook naar gebakken beslag, een lekkere geur die dwars het erf op trok.

De pannenkoek bakte. De randen werden droog.

'Klaar,' zei Oom Bijna, en hij spande de veer opnieuw.

'Kunt u hem iets minder hard zetten?' vroeg Jet.

'Iets minder hard,' beloofde Oom Bijna, en hij liet los met precies evenveel kracht als de eerste keer.

Deze pannenkoek ging niet omhoog. Deze pannenkoek ging vooruit. Hij schoot van het schepje af als een frisbee, draaide één keer om — een salto, een echte, prachtige salto, precies zoals op de tekening — en zeilde sierlijk dwars door de werkplaats naar het open raam. Hij zeilde erdoorheen zonder de randen te raken. Hij zeilde het erf op. Hij zeilde weg.

'DE PANNENKOEK!' brulde Ties, en hij rende naar het raam.

Ze propten zich met z'n allen voor het open raam en keken naar buiten, net op tijd om te zien hoe de pannenkoek zijn laatste stukje boog maakte, laag over de klinkers —

— en hoe Bout, die op het erf had liggen slapen in de zon, één oog opendeed, opsprong, en hem uit de lucht griste. Hap. Weg. Alsof hij zijn hele leven op niets anders had geoefend.

Bout ging weer zitten, likte zijn snor af en keek naar het raam vol kinderen met een blik van diepe voldoening.

Er viel een stilte van pure bewondering.

'Bout,' zei Nout langzaam, 'ving hem.'

'Bout,' zei Saar, 'ving een pannenkoek uit de lúcht.'

'Die hond,' zei Oom Bijna met een brok in zijn stem, 'die hond brengt al zijn hele leven het verkeerde gereedschap. En vandaag, uitgerekend vandaag, vangt hij een vliegende pannenkoek in één hap.' Hij veegde onder zijn bril. 'Held van de dag. Hij is de held van de dag.'

Bout, die niet wist wat een held was maar wel wist wanneer er over hem gepraat werd, zwaaide één keer met zijn staart en ging liggen om te wachten op de volgende.

Jet keek weer naar binnen. Twee pannenkoeken. Eén aan het plafond, één in de hond. Nul op een bord.

Ze had het gevoel dat als ze nu niet iets ging *begrijpen*, ze de hele dag pannenkoeken door de werkplaats zouden blijven schieten. En dat was precies het moment waarop Saar naast haar kwam staan en begon.

‘Waarom wipt hij te hard?’ vroeg Saar.

‘Omdat de veer te strak staat,’ zei Jet.

‘Waarom staat de veer te strak?’

‘Omdat Oom Bijna hem strak heeft gedraaid.’

‘Ja, maar hij heeft hem net minder strak gedraaid,’ zei Saar, ‘en toen ging hij bijna even hard. Waarom?’

Jet deed haar mond open om te antwoorden. En deed hem weer dicht.

Want Saar had gelijk. Oom Bijna had de veer een tíkje losser gezet, en toch was de tweede pannenkoek bijna net zo hard weggeschoten als de eerste. Als alleen de veer het deed, had dat niet gekund.

‘Waarom?’ vroeg Saar nog een keer. Ze bleef altijd doorvragen tot het antwoord er was, of tot iemand haar wegjoeg, en Jet joeg haar nooit weg, want soms — soms — zat er in Saars vierde of vijfde ‘waarom’ iets waar niemand aan gedacht had.

Jet hurkte bij de wip-arm. Ze legde één vinger op het schepje en woog het in gedachten. Ze tikte tegen de veer. En toen zag ze het.

‘Het is niet alleen de veer,’ zei ze langzaam. ‘Het schepje zelf is ook zwaar. Het is van ijzer. Als het omhoog klapt, geeft dat gewicht een eigen zwiep — bovenop wat de veer al doet. Twee dingen die duwen. Daarom vloog hij zo hard, ook toen de veer wat losser stond.’

Ze keek op. Oom Bijna keek haar aan met zijn hoofd scheef, precies zoals hij naar zijn tekeningen keek.

‘Je moet niet alleen de veer afstellen,’ zei Jet. ‘Je moet ook het schepje lichter maken. Anders blijf je de veer losser draaien tot hij helemáál niks meer doet, en dán ligt de pannenkoek gewoon te niksen op de plaat.’

‘Alle moeren en bouten,’ fluisterde Oom Bijna.

Daarna werd het even echt werk, en dat vond Jet het fijnste wat er was.

Nout zaagde met een fijn zaagje een halve maan uit het ijzeren schepje, zodat het lichter werd zonder zijn vorm te verliezen. Jet stelde de veer af met het schroefje — niet op gevoel, maar tel voor tel, en ze schreef elke stand op in haar Proevenboek: *drie slagen los. Nog te hard. Vier slagen. Vijf.* Ties mocht na elke stand een propje papier op het schepje leggen en kijken hoe ver het vloog, want een propje papier deed niemand pijn en Bout hoefde er niet voor te rennen. Saar hield de tel bij en stelde ondertussen nog elf keer 'waarom'.

Bij vijf slagen los, met het lichtere schepje, zeilde het propje papier in een nette boog omhoog, draaide één keer om, en dwarrelde weer naar beneden — recht op de plaat.

'Dáár,' zei Jet, en ze onderstreepte het getal twee keer. 'Vijf slagen. Nu klopt het.'

Oom Bijna keek van het propje naar Jet en weer terug. 'Weet je,' zei hij, 'toen ik zo oud was als jij, tekende ik machines. Ik heb ze nooit uitgerékend.' Hij tikte tegen haar Proevenboek. 'Jij rekent ze uit.'

Jet zei niks. Maar vanbinnen werd iets warm dat maar zelden warm werd.

'Nog één keer,' zei Oom Bijna. 'Met beslag. Nu doet hij het.'

Jet schepte de laatste lepel op de hete plaat. Het beslag siste. Ze wachtten tot de randen droog waren, allemaal muisstil, zelfs Kip Drie in de deuropening. Oom Bijna spande de veer — vijf slagen los, lichter schepje — en zette zijn hand klaar.

'Klaar?' vroeg hij.

'Klaar,' zeiden vier kinderen tegelijk.

Hij liet los.

De pannenkoek gleed van het schepje af, ging omhoog in een boog die zó mooi was dat Jet haar adem inhield, draaide precies één keer om — een echte, volmaakte salto, traag bijna, alsof hij er de tijd voor nam — en begon weer te dalen, keurig, recht boven de bakplaat, met zijn gebakken kant naar onder en zijn natte kant naar boven, precies zoals het hoorde.

Het was het mooiste wat de wip-arm ooit had gedaan.

Het was ook precies het moment waarop meneer Knol de werkplaats binnenstapte.

Hij deed het onaangekondigd — niemand had geklopt, niemand had hem horen komen. Hij stapte over de drempel met zijn goede hoed op zijn hoofd en zijn lijstje in zijn hand en zijn mond al open om iets te zeggen over het inspecteren van de voortgang, want dat vond hij als voorzitter van het comité zijn plicht —

— en de pannenkoek landde op zijn hoed.

Niet een beetje. Helemaal. Midden op de bol, plat en warm en tevreden, met zijn natte kant naar boven, alsof de hoed de hele tijd de bedoeling was geweest.

Het werd zó stil in de werkplaats dat je het beslag op de plaat kon horen sissen.

Meneer Knol bewoog niet. Hij stond in de deuropening met een pannenkoek op zijn hoed en zijn lijstje in zijn hand, en op zijn voorhoofd verscheen langzaam een dun glimmend laagje zweet, zoals altijd wanneer er machines in de buurt waren.

Niemand durfde iets te zeggen. Ties had beide handen voor zijn mond. Saar had voor het eerst die dag geen enkele vraag. Bout kwam nieuwsgierig naar binnen, keek omhoog naar de hoed, en overwoog duidelijk of dit óók zijn werk was.

Oom Bijna deed een stap naar voren. 'Meneer Knol,' begon hij. 'Het spijt me verschrikkelijk. Ik zal —'

Meneer Knol stak één hand omhoog. Heel rustig. Té rustig.

Hij haalde de pannenkoek van zijn hoed — voorzichtig, met twee vingers, alsof het een dode muis was — en legde hem op de werkbank. Hij streek zijn hoed glad. Hij keek naar het schepje, naar de veer, naar de gele spatten op het plafond, naar de pannenkoek die daar nog altijd vredig hing te plakken.

Toen keek hij naar Oom Bijna, en zijn stem was zó kalm dat het bijna erger was dan schreeuwen.

'Maandagavond,' zei meneer Knol. 'Comitévergadering. In het dorpshuis. Acht uur.' Hij zette zijn hoed weer recht op zijn hoofd, met pannenkoekvet en al. 'Dan beslissen we of dit doorgaat.'

6. Zaterdag of nooit

Proef — geen. Vergadering. Erger.

Het dorpshuis van Knotwilg was een lang, laag gebouw naast de kerk, met een houten vloer die kraakte bij elke stap en een geur van oude koffie die er nooit meer uit ging. Eén keer per jaar zat het helemaal vol, met kerst. En vanavond.

Ties had nog nooit zoveel klapstoeltjes bij elkaar gezien. Ze stonden in kromme rijen tot achterin, en op bijna elke stoel zat iemand. De familie De Groot van de winkel. De familie Prins van de garage — Ties zwaaide naar zijn vader. Vader Mulder van de molen, met Saar op de stoel naast hem, die al drie keer was gaan verzitten. Buurvrouw Pot zat vooraan, kaarsrecht, met haar handtas op schoot alsof ze elk moment kon opstaan om te vertrekken of om iets belangrijks te zeggen. Meestal het tweede.

'Het hele dorp is er,' fluisterde Ties.

'Natuurlijk is het hele dorp er,' fluisterde Jet terug. Ze had haar Proevenboek meegenomen, dicht tegen zich aan, want je wist maar nooit. 'Een mislukte proef is de volgende ochtend al dorpsnieuws. En dit zijn er vier.'

'Vijf,' zei Nout, zonder zijn muts te bewegen. 'De hoed van meneer Knol telt apart.'

Vooraan, achter een tafeltje met een glas water en een lijstje, zat meneer Knol. Hij had een nieuwe hoed op — de oude hing waarschijnlijk ergens te drogen — en hij zweette al voordat er iets gebeurd was. Naast zijn glas lag een klein houten hamertje.

Oom Bijna zat helemaal aan de zijkant, op de laatste stoel van de eerste rij, met zijn stofjas aan en roet op zijn bril, en hij glimlachte naar iedereen alsof hij op een verjaardag was uitgenodigd.

Meneer Knol pakte het hamertje en tikte er twee keer mee op de tafel.

Tik. Tik.

Het was geen indrukwekkend geluid. Het klonk zoals een specht klinkt die twijfelt. Maar iedereen werd toch stil, want in Knotwilg wist iedereen dat hameren betekende dat de vergadering begon.

'Ik open de vergadering,' zei meneer Knol. Hij keek op zijn lijstje. 'Er is maar één agendapunt.' Hij slikte. 'Het is een groot agendapunt.'

'De pannenkoeken,' zei iemand achterin.

'De pannenkoeken,' knikte meneer Knol, en er ging een golfje van gemompel door de zaal.

Hij legde uit wat iedereen al wist. Mevrouw Bakker bakte de pannenkoeken van het Zomerfeest nu veertig jaar. Dit jaar was haar pols gebroken. Het feest was over twaalf dagen. En de opbrengst — meneer Knol tikte weer even met het hamertje, alsof het cijfer daardoor duidelijker werd — de opbrengst moest dit jaar de nieuwe speeltuin betalen.

'Daarom,' zei hij, en hij haalde iets uit een map, 'heb ik een oplossing gezocht. Een veilige oplossing.'

Hij hield een glimmende folder omhoog. Er stond een foto op van een stapel gouden pannenkoeken, zo perfect dat ze bijna nep leken.

'*Pannenkoeken Paradijs*,' las meneer Knol voor. 'Een cateraar uit de stad. Ze bezorgen kant-en-klare pannenkoeken. Warm. Op tijd. In precies de goede aantallen.' Hij veegde zijn voorhoofd af. 'Ze doen ook het feest in Eiberdam. En in Zwaneveen. Overal doen ze het. Dan is ons feest tenminste gewoon…' hij zocht naar het woord, '…net als overal.'

Het werd stil.

Ties keek naar de foto op de folder en voelde iets in zijn maag zakken. De pannenkoeken zagen er prachtig uit. Dat was juist het erge. Ze zagen er prachtig uit, en ze kwamen uit een vrachtwagen, en ze smaakten vast overal precies hetzelfde, in Eiberdam en in Zwaneveen en in Knotwilg. Net als overal. Alsof "net als overal" iets goeds was.

Vooraan bewoog buurvrouw Pot. Ze rechtte haar rug.

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot.

Iedereen wachtte.

‘Maar,’ zei buurvrouw Pot, ‘ik ben al zesenzestig jaar en ik heb nog nóóit een pannenkoek uit de stad gegeten die naar iets smaakte. Ze zijn taai. Ze zijn zoet op de verkeerde manier. En ze plakken aan je verhemelte als natte kranten.’ Ze klemde haar handtas steviger vast. ‘Maar ik zeg niks.’

‘Dank u, mevrouw Pot,’ zei meneer Knol zwakjes.

Ties voelde zijn hart bonzen. Hij dacht aan alles: aan het frame, aan het beslag dat door de werkplaats vloog, aan de wip-arm die ze tel voor tel hadden afgesteld, aan de perfecte salto die precies goed was gegaan — en die alleen maar op de verkeerde hoed was geland omdat meneer Knol zonder kloppen was binnengekomen.

Hij keek opzij. Jet zat kaarsrecht, met een klein rimpeltje tussen haar wenkbrauwen; ze telde vast al iets uit in haar hoofd. Nout keek naar zijn schoenen. Saar wipte op en neer.

Iemand moest het plan verdedigen. En Ties was nooit iemand die eerst nog even nadacht.

Hij stond op.

‘Meneer Knol?’ zei Ties, en zijn stem sloeg een beetje over, maar hij ging door. ‘Wij bouwen die machine. Al twaalf dagen. En hij werkt.’

‘Hij werkt bíjna,’ zei iemand vriendelijk, en er werd gelachen, maar niet gemeen.

‘Hij werkt bijna,’ gaf Ties toe. ‘Maar bijna wordt elke dag beter. Gister maakte hij een echte salto. Recht boven de plaat.’ Hij liet even weg dat de pannenkoek daarna op de hoed van de voorzitter was geland. ‘Geef ons tot zaterdag. Eén dag. Wij zetten de machine hier neer, of in de smederij, waar u maar wilt — en dan bakt hij voor het hele comité. Voor uw eigen ogen. Een proefdraai-dag.’

Meneer Knol keek hem aan met het gezicht van iemand die het woord “machine” en het woord “proef” allebei tegelijk hoorde, en daar zweetdruppels van kreeg.

'En als het misgaat?' vroeg hij.

'Waarom zóu het misgaan?' zei Saar meteen, want Saar kon een vraag nooit laten liggen.

'Omdat het bij Egbert altíjd misgaat,' zei meneer Knol, niet onaardig.

Daar was even niets tegenin te brengen. Zelfs Oom Bijna knikte een beetje, alsof het een eerlijk punt was.

'Dan bestelt u alsnog de pannenkoeken uit de stad,' zei Jet.

Ze had het rustig gezegd, zonder op te staan, en toch draaiden alle hoofden haar kant op. Ze sloeg haar Proevenboek open.

'De cateraar heeft tot vrijdag nodig om te bezorgen, staat op de folder,' zei ze. 'Dus u kunt zaterdagochtend nog beslissen en toch nog op tijd bestellen. Als de machine op zaterdag geen goede pannenkoeken bakt, verliest u niets. En als hij het wél doet, hebben we de kraam van mevrouw Bakker terug.' Ze keek op. 'U kunt eigenlijk alleen maar winnen door ons die ene dag te geven.'

Er ging een gemompel door de zaal dat anders klonk dan eerst. Instemmender.

Meneer Knol keek naar zijn lijstje, alsof daar het antwoord op stond. Het stond er niet op.

En toen zei mevrouw Bakker iets.

Ze had de hele tijd achterin gezeten, met haar arm in het witte gips in een doek om haar nek, en ze had niks gezegd — wat niks voor haar was. Nu stond ze op. Het werd meteen stil, stiller dan bij het hamertje, want als mevrouw Bakker opstond, dan ging ze iets zeggen dat ertoe deed.

'Egbert Sleutel,' zei ze, en ze keek dwars door de zaal naar Oom Bijna. 'Als er íémand in dit dorp is die een pannenkoek kan verpesten met een machine, dan ben jij het.'

Oom Bijna knikte tevreden, alsof hij een compliment kreeg.

‘Maar,’ zei mevrouw Bakker, en ze liet dat woordje even hangen. ‘Veertig jaar is het míjn kraam geweest. Míjn beslag, míjn pan, míjn recept. Veertig jaar. En nu ik het zelf niet kan…’ Ze tilde even haar arm in het gips op, en liet hem weer zakken. ‘Nu wil ik geen pannenkoek uit een vrachtwagen op míjn kraam. Ik wil zien wat die machine kan. Met míjn recept erin.’

Ze ging weer zitten, kaarsrecht, en keek naar meneer Knol alsof daarmee alles gezegd was.

Dat was de doorslag.

Ties voelde het door de hele zaal gaan, als een tochtje dat een deur dichtblaast. Buurvrouw Pot knikte fel. Vader Mulder legde zijn hand op Saars schouder. Zelfs de mensen die eerst naar de glimmende folder hadden gekeken, keken nu naar mevrouw Bakker, en je zag ze denken: als zíj het wil, dan wil ik het ook.

Meneer Knol keek de zaal rond, en hij zag wat iedereen zag. Hij zuchtte diep. Toen pakte hij zijn hamertje.

‘Goed,’ zei hij. ‘Dan is de voorwaarde als volgt.’ Hij las het hardop voor, alsof hij het meteen op zijn lijstje schreef. ‘Zaterdag. Tien uur. Hier, of op het feestterrein — dat spreken we nog af. Het voltallige comité is erbij. En de machine bakt drie pannenkoeken.’ Hij keek streng over zijn glas. ‘Drie perfecte pannenkoeken. Niet aan het plafond. Niet op mijn hoed. Op een bord. Lukt dat — dan gaat het feest door met de machine. Lukt het niet, dan bel ik Pannenkoeken Paradijs.’

Hij hief het hamertje op.

‘Afgesproken?’ vroeg hij.

‘Afgesproken,’ zei Oom Bijna plechtig, en hij stond op van zijn stoel alsof hij een ridderslag kreeg.

Meneer Knol liet het hamertje neerkomen. Deze keer met kracht.

Het houten kopje schoot van de steel af, stuiterde over de tafel, en rolde door het gangpad tot voor de voeten van buurvrouw Pot.

‘Dat repareer ik wel even voor u,’ zei Oom Bijna behulpzaam.

‘Néé,’ zeiden meneer Knol en het halve dorp tegelijk.

Buiten was het al bijna donker. De vier kinderen liepen met Oom Bijna terug door de Molenstraat naar de smederij, en Ties had het gevoel dat zijn voeten de klinkers niet eens raakten.

‘We hebben tot zaterdag,’ zei hij. ‘Vijf dagen. Vijf dagen om drie perfecte pannenkoeken te bakken.’

‘Drie perfecte pannenkoeken,’ zei Oom Bijna, ‘met het echte recept erin.’ Hij schoof de grote deur open en deed het licht aan. De Pannenkoek-o-maat stond midden in de werkplaats, groot en stil, met al zijn armen: de mixer, de schenkarm, de bakplaat, de wip-arm, de stroopspuit. ‘Tot nu toe hebben we alleen oefenbeslag gebruikt. Bloem, melk, eieren, zout. Maar zaterdag moet hij smaken zoals de kraam van mevrouw Bakker. Dus…’ hij wreef in zijn handen, ‘…nu is het moment. Nu mag de envelop open. Jet, het recept.’

Jet knikte. Ze liep naar de werkbank, pakte het sleuteltje van het spijkertje waar het hing, en stak het in het slot van het bovenste laatje — het afsluitbare laatje, waar ze de envelop met mevrouw Bakkers geheime recept twaalf dagen geleden zelf op slot had gelegd.

Klik.

Ze trok het laatje open.

Ties keek over haar schouder. In het laatje lag een oude duimstok, een half potlood, een doosje punaises en een verdroogde gum.

Geen envelop.

'Hij ligt eronder,' zei Ties.

Jet haalde alles eruit. De duimstok, het potlood, de punaises, de gum. Ze tilde het papier op dat op de bodem lag. Ze voelde met haar hand in de hoeken.

'Hij ligt er niet,' zei ze, en haar stem klonk heel klein. 'Hij is weg.'

'Dat kan niet,' zei Oom Bijna. Hij kwam kijken, met zijn bril op het puntje van zijn neus. 'Dat laatje zat op slot. Jij hebt het op slot gedaan.'

'Ik héb het op slot gedaan,' zei Jet. 'Het zát op slot. Ik heb het net zelf opengemaakt.' Ze keek naar het sleuteltje in haar hand alsof dat de schuld was. 'Het recept van veertig jaar. Spoorloos.'

Het werd stil in de werkplaats. Het soort stilte waarin je je eigen hart hoort.

Oom Bijna begon in zijn stofjas te zoeken. Uit de ene zak kwam een bruine banaan. Uit de andere een handvol moertjes en een halve boterham. Uit de derde een tekening, een stukje touw en — heel even hoopte Ties het — nee, geen envelop.

'Ik had hem laatst nog in mijn handen,' mompelde Oom Bijna. Hij fronste, en zijn ogen gingen naar het plafond, zoals altijd wanneer hij iets probeerde terug te vinden dat een paar nachten geleden gebeurd was. ''s Nachts. Ik keek waar hij het beste kon… ik wilde zien waar in de machine…' Hij stopte. Hij wist het niet meer. 'Alle moeren en bouten. Ik weet het niet meer.'

Vier kinderen keken naar Oom Bijna. Oom Bijna keek naar zijn eigen handen, alsof die het antwoord hadden en het niet vertelden.

En toen zei Nout iets.

Hij had de hele tijd niks gezegd, met zijn armen over elkaar bij de deur. Nu stak hij één hand uit zijn zak en wees, heel langzaam, naar de grote stille machine met al zijn armen en trechters en luiken.

'Wanneer,' zei Nout droog, 'heeft iemand die envelop voor het laatst gezien?'

Hij liet het even hangen.

'En wáár?'

7. Het verdwenen recept

Proef 45. Gezocht: één envelop. Gevonden: drie schroevendraaiers, een boterham en de hoed.

Nouts vraag bleef in de werkplaats hangen. *Wanneer heeft iemand die envelop voor het laatst gezien? En wáár?*

Jet keek naar Oom Bijna. Oom Bijna keek naar de machine.

''s Nachts,' zei hij langzaam. 'Ik had hem in mijn handen. Ik wilde zien waar in de machine hij het beste kon liggen, zodat ik hem morgen meteen bij de hand had.' Hij maakte een breed gebaar naar de Pannenkoek-o-maat, die groot en stil in het midden stond met al zijn armen. 'En toen…' Hij haalde zijn schouders op onder zijn stofjas. 'En toen weet ik niks meer. Ik ben zeker gaan slapen.'

'Dan ligt hij dus daarbinnen,' zei Nout. 'Ergens.'

Jet keek naar de machine, en de machine keek eigenlijk een beetje terug. Vijf armen. Een trechter bovenop. De beslagton. De koperen bakplaat. En overal luiken en gleuven en donkere hoekjes waar een envelop in kon glijden. Ze sloeg haar Proevenboek open op een schone bladzijde en zette er bovenaan een streep onder: PROEF 45. Eronder schreef ze: *Gezocht: één envelop.*

'Dan gaan we hem zoeken,' zei ze. 'Maar niet zomaar. Systematisch. Arm voor arm. Luik voor luik. Anders zoeken we drie keer op dezelfde plek en nul keer op de goede.'

Oom Bijna keek haar aan alsof ze iets ontroerends had gezegd.

'Een echte expeditie,' zei hij plechtig. 'Ik heb ergens een kompas.'

'We hebben geen kompas nodig,' zei Jet. 'We hebben een lijstje nodig.'

En zo begon de expeditie dóór de Pannenkoek-o-maat.

Jet verdeelde het werk zoals ze alles verdeelde: met een potlood en een rechte streep. Ties kreeg de trechter en de beslagmixer, want Ties was niet bang om ergens in te klimmen. Nout kreeg de bakplaat en de kachel eronder.

Saar mocht de wip-arm en alles wat hoog zat, want Saar zat toch al liever boven dan beneden. Jet zelf nam de werkbank en de laatjes nog één keer, voor de zekerheid, en Oom Bijna liep overal tegelijk rond en was meer in de weg dan hij hielp.

Ties klom half in de grote trechter en riep dat het er donker was.

'Zie je een envelop?' vroeg Jet.

'Ik zie een moertje,' klonk het hol. 'En een dooie vlieg. En nog een moertje.' Zijn stem galmde. 'Ik zie heel véél moertjes.'

'Geen envelop.'

'Geen envelop.'

Jet schreef in het Proevenboek: *Trechter — leeg (op moertjes na).*

Nout maakte onder de bakplaat een klein ijzeren luik open, waar de kachel zat. Er kwam een golf warme lucht uit, en roet, en een verbaasde Kip Drie, die daar blijkbaar de hele tijd had gezeten alsof het haar eigen huis was. Ze stapte verontwaardigd over Nouts hand heen en liep het erf op om ergens anders te gaan zitten waar minder mensen kwamen.

'Het testpubliek,' zei Oom Bijna trots.

'Geen envelop,' zei Nout, en deed het luik weer dicht.

Jet noteerde het. Het lijstje werd langer. De envelop werd niet gevonden.

Buiten begon Bout te helpen.

Niemand had hem daarom gevraagd. Maar Bout had gemerkt dat iedereen iets zocht, en Bout vond zoeken het allerleukste wat er was, dus was hij naar de schroothoek achter de smederij gelopen en daar was hij begonnen te graven. Zand en oude bouten vlogen tussen zijn achterpoten door.

'Nout,' zei Jet waarschuwend, want Bout luisterde alleen naar Nout.

Nout liep naar buiten. 'Bout,' zei hij rustig. 'Wat heb je?'

Bout kwam trots aandraven met iets in zijn bek en legde het voor Nouts voeten neer. Het was een roestige schroevendraaier.

'Dat is geen envelop,' zei Nout.

Bout ging terug en groef verder. Even later kwam hij weer, nog trotser, met een tweede schroevendraaier. En daarna een derde. En daarna, na heel veel gegraaf en een wolk van zand, met iets bruins en plats en ingedeukts dat naar oud ijzer rook.

Nout tilde het op. Hij keek er lang naar. Toen draaide hij zich om naar de deur.

'Oom Bijna,' zei hij. 'Ik geloof dat Bout uw hoed heeft gevonden.'

Het werd stil in de werkplaats. Toen kwam Oom Bijna naar buiten gehold, en zijn gezicht klaarde helemaal op.

'Mijn hoed!' riep hij. 'Mijn geluks-hoed!'

Het wás zijn hoed. De oude bruine hoed die weken geleden met een *floep* in de draaiende trechter was verdwenen, op de allereerste bouwdag. Hij was platter dan vroeger, en aan één kant zat een hap eruit die precies paste bij Bouts gebit, en er groeide iets groens op de rand dat niemand van dichtbij wilde bekijken. Oom Bijna zette hem meteen op.

'Zie je wel,' straalde hij. 'Hij komt altijd terug.'

'Dat is nog steeds geen envelop,' zei Ties, die met zijn hoofd uit de trechter hing.

'Nee,' gaf Oom Bijna toe, met de hoed scheef op zijn grijze haarkrans. 'Maar het is wel een hoed.'

Jet zuchtte en schreef in het Proevenboek: *Schroothoek — drie schroevendraaiers, één hoed. Envelop: nee.* Bout ging tevreden op de opgegeten hoed van vroeger liggen dromen, en groef niet verder, wat maar goed was ook.

Ze zochten verder. Ze zochten in de beslagton en achter de schenkarm en onder de werkbank. Achter een luik bij de schenkarm vond Ties een halve boterham met kaas, keurig opgevouwen in een servet.

‘Van u?’ vroeg hij.

Oom Bijna keek ernaar en dacht diep na. ‘Zou kunnen,’ zei hij. ‘Ik was hem in elk geval kwijt.’ Hij nam er tevreden een hap van, want hij was vergeten te lunchen, zoals hij bijna elke dag vergat te lunchen.

Ze zochten op plekken waar echt geen envelop kon zitten, gewoon omdat ze al overal hadden gekeken waar hij wél kon zitten.

Oom Bijna zocht het langst en het slechtst. Hij liep rond de machine met zijn nieuwe oude hoed op, mompelde ‘’s nachts, ‘s nachts, waar was ik ‘s nachts,’ en tuurde bij elke arm omhoog alsof de envelop aan het plafond hing.

En op dat moment, precies boven zijn hoofd, liet de plafondpannenkoek los.

Hij hing daar al sinds de dag van de wip-arm — de allereerste proefpannenkoek, die loodrecht omhoog was geschoten en met zijn natte kant pal boven de bakplaat tegen het plafond was blijven plakken. Al die dagen had hij daar rustig gehangen, zonder te druppen, alsof hij wachtte op het juiste moment.

Dit was het juiste moment.

Met een zachte *plof* kwam hij naar beneden en landde vlak over Oom Bijna's gezicht, als een slappe bruine pannenkoekenmuts.

Het werd doodstil.

Toen tilde Oom Bijna heel bedaard de pannenkoek van zijn gezicht, keek ernaar, rook eraan, en zei: 'Die is anders nog verrassend gaaf gebleven.'

Ties lag half in de trechter te schokken van het lachen. Zelfs Nout maakte een geluid dat voor hem bijna een lach was. Saar giechelde zo hard dat ze bijna van de wip-arm viel. En Jet — Jet probeerde streng te blijven, want iemand moest streng blijven, maar ze voelde haar mondhoeken trillen, en toen ging het toch mis en lachte ze mee.

'Proef 45,' zei ze, terwijl ze het opschreef. 'Ook gevonden: één pannenkoek. Van het plafond.'

'Zonde om weg te gooien,' zei Oom Bijna, en legde hem op de werkbank.

Het was Saar die de envelop vond, want Saar zat het hoogst.

Ze was langs de wip-arm omhooggeklommen naar de bovenkant van de machine, naar de laatste arm — de vijfde, de arm die de hele tijd stil boven de bakplaat had gehangen en waar nog niemand goed naar had gekeken: de stroopspuit. Een dun koperen slangetje met een fijn kraantje, dat straks één net straaltje stroop over elke pannenkoek moest geven. Nooit te veel.

'Wat is dit?' vroeg Saar, want Saar vroeg altijd wat iets was.

'Dat is de stroopspuit,' zei Oom Bijna. 'Die heb ik vorige week 's avonds afgemaakt, toen jullie al naar huis waren. Voorzichtig, hoor. Er zit nog stroop in het slangetje.'

'Er zit iets ónder,' zei Saar.

Ze wrong haar arm in de smalle ruimte tussen de stroopspuit en de rand van de machine, trok, en trok nog eens harder, en kwam naar beneden met iets bruins en slaps in haar hand.

Het was de envelop.

Maar het was ook bijna geen envelop meer. Hij zat vastgeplakt aan een laagje ingedroogde stroop, doorweekt en donkerbruin en zo slap als een natte theezak. Saar hield hem met twee vingers omhoog, en er droop een kleverige draad vanaf.

'Alle moeren en bouten,' fluisterde Oom Bijna.

Jet nam de envelop heel voorzichtig van Saar over en legde hem op de werkbank, in het licht. Iedereen kwam eromheen staan.

'Ik had hem daar neergelegd,' zei Oom Bijna zacht. 'Bij de stroopspuit. Dat weet ik weer. Zodat het recept vlak bij de laatste stap zou liggen. Ik dacht: daar is hij veilig.' Hij trok een gezicht. 'Ik wist niet meer dat er nog stroop in het slangetje zat.'

Voorzichtig, met het puntje van haar nagel, peuterde Jet het plakband los en vouwde de envelop open. Binnenin lag het recept — één vel papier, in het nette handschrift van mevrouw Bakker. Of, het hád nette letters gehad. De stroop was door het papier heen getrokken, en de inkt was uitgelopen tot vage grijze wolkjes. Regel na regel: onleesbaar.

'Kun je het lezen?' vroeg Ties.

Jet boog zich er dieper overheen. Ze draaide het papier naar het licht. Ze kneep haar ogen tot spleetjes.

'Nee,' zei ze eerlijk. 'Het is helemaal doorweekt. De hoeveelheden zijn weg. De volgorde is weg. Alles is weg.' Ze wees met haar potlood, heel voorzichtig, zonder het papier aan te raken. 'Behalve hier. Onderaan. Op de laatste regel is nog net iets te lezen.'

Vier hoofden bogen zich over de werkbank.

Vier woorden waren aan de stroop ontsnapt. Kleine, grijze, maar leesbare letters, aan het eind van een zin die verder in de vlekken verdronken was.

…meel van de molen.

Het bleef even stil terwijl iedereen de vier woorden las, en nog eens las.

‘Meel van de molen,’ herhaalde Ties. ‘Nou, dat is toch makkelijk? In elk pannenkoekrecept zit meel. Meel koop je gewoon.’

‘Nee,’ zei een stem.

Het was Saar. En dat was vreemd, want Saar zei nooit zomaar ‘nee’. Saar zei ‘waarom’ en ‘hoezo’ en ‘maar dan’, en daarna nog tien vragen. Ze klom nu langzaam van de machine naar beneden, en toen ze op de grond stond, zei ze niks meer.

Saar die niks zei, was zo ongewoon dat iedereen zich naar haar omdraaide.

‘Saar?’ zei Jet.

Saar was bleek geworden. Spierwit van de schrik, alsof ze iets zag dat de anderen nog niet zagen.

‘Niet zomaar meel,’ zei ze eindelijk, en haar stem was klein. ‘Versgemalen meel. Van óns. Van De Vier Winden.’ Ze slikte. ‘Dat is het geheim van mevrouw Bakker. Dat moet het zijn. Papa maalt elke week een zak apart en brengt die zelf bij haar langs. Al mijn hele leven. Ik dacht altijd dat het gewoon een aardigheidje was.’ Ze keek naar het doorweekte papier. ‘Het is geen aardigheidje. Het staat in het recept.’

‘Dan halen we een zak versgemalen meel bij jouw vader,’ zei Ties. ‘Wat is het probleem?’

En toen zei Saar het ergste wat ze de hele middag had gezegd, en ze zei het heel zacht.

‘De molen staat stil.’

Niemand zei iets.

‘Al drie weken,’ ging Saar verder. ‘Er is een onderdeel van de vang kapot — dat is de rem, waarmee je de wieken vasthoudt als het te hard waait. Zonder die vang durft papa de molen niet te laten draaien. En het onderdeel is niet zomaar te koop. Het is oud. Het is gesmeed, met de hand. Papa heeft overal gebeld.’ Ze haalde haar schouders op, en het was een verdrietig schoudertje. ‘Hij zegt dat er niemand meer is die dat nog kan. Dat het ambacht bijna weg is. Zo zei hij het: het ambacht is bijna weg.’

Bijna.

Jet voelde het woord door de werkplaats gaan.

Ze keek naar Saar, die stil was. Ze keek naar het doorweekte recept met de vier woorden. Ze keek naar de grote machine die drie perfecte pannenkoeken moest bakken op zaterdag — met versgemalen meel dat er niet was, uit een molen die niet draaide, omdat één met de hand gesmeed onderdeel kapot was en niemand het meer kon maken.

Niemand.

En terwijl ze dat dacht, gebeurde er iets.

Heel langzaam, zonder dat iemand het afsprak, draaiden vier kinderhoofden dezelfde kant op. Weg van het recept. Weg van de machine.

Naar de oude smederij, waar al veertig jaar een klein rond mannetje woonde dat van elk kapot scharnier in het dorp wist hoe je het moest maken.

8. De Vier Winden

Proef 46 bestaat niet. Dit was geen proef. Dit was echt.

Ties had nog nooit meegemaakt dat niemand in de werkplaats iets zei.

Er was daar altijd wel wát. Geratel, of gemompel, of Oom Bijna die tegen een van zijn machines praatte, of Bout die ergens tegenaan liep. Maar nu was het stil. Vier kinderen keken naar Oom Bijna, en Oom Bijna keek terug, met de doorweekte envelop nog op de werkbank tussen hen in.

'Een onderdeel van de vang,' zei Ties eindelijk, want iemand moest het zeggen. 'Van de molen. Dat is het geheim van mevrouw Bakker: versgemalen meel van De Vier Winden. Maar de molen staat stil.'

'Al drie weken,' zei Saar zacht. 'De vang is kapot. Papa heeft overal gebeld. Er is niemand meer die het kan maken. Het is gesmeed. Met de hand.'

Oom Bijna zei een hele tijd niks. Toen stond hij op, pakte zijn stofjas van de haak — hij had hem niet eens aangehad, zo warm was het geweest — en zette zijn gedeukte geluks-hoed recht op zijn grijze haarkrans.

'Laat me het zien,' zei hij.

De molen stond aan het eind van de Molenstraat, achter de laatste huizen, waar de klinkers ophielden en het gras begon. De Vier Winden. Ties kende hem zijn hele leven: een dikke ronde toren van oude steen, met een rieten kap en vier grote wieken.

Alleen draaiden de wieken niet. Ze stonden stil, in de vorm van een kruis, alsof de molen zijn armen had uitgestoken en was vergeten ze weer te laten zakken. Er hing geen zeil op. Het was doodstil. Ties had nooit geweten hoeveel geluid een molen eigenlijk maakte, tot hij er nu een hoorde die zweeg.

In de deuropening stond Saars vader. Vader Mulder was een grote, rustige man met meel in zijn wenkbrauwen en meel op zijn schouders, ook al had hij al drie weken niks gemalen. Hij hield iets in zijn handen, en hij hield

het vast zoals je iets vasthoudt wat kapot is en wat je niet meer weet hoe te maken.

‘Egbert,’ zei hij verbaasd. ‘Wat kom jij hier —’

‘Papa!’ Saar rende de laatste meters. ‘Oom Bijna gaat de vang maken!’

Vader Mulder liet het onderdeel zien. Het was een stuk zwart ijzer, zo groot als Ties’ onderarm, met een gebroken haak aan het eind. Daar had de vang aangegrepen: de rem die de zware wieken tegenhield als het te hard woei. De haak was doormidden. Zonder die haak greep de rem niet, en zonder rem durfde niemand de wieken los te laten.

Oom Bijna nam het onderdeel aan. Hij draaide het om in zijn handen, hield het tegen het licht, en Ties zag het gebeuren: de ogen achter de ronde bril begonnen te glimmen. Het potlood kwam achter zijn oor vandaan.

‘Ik weet het al,’ zei Oom Bijna. ‘Een Vang-o-maat! Een machine die de wieken helemaal vanzelf afremt, met een hefboom en een veer en misschien een klein —’

‘NEE!’

Het kwam er bij iedereen tegelijk uit. Bij Ties, bij Jet, bij Nout, bij Saar, en zelfs bij vader Mulder, die anders nooit zijn stem verhief. En onder aan de molentrap sprong Bout overeind en blafte één keer hard mee, alsof hij precies wist waar het over ging.

Oom Bijna keek verbaasd op van zijn potlood.

Het was zo grappig — vijf mensen en een hond die allemaal op precies hetzelfde moment NEE riepen — dat Ties het niet kon houden. Hij begon te lachen, en toen lachten ze allemaal, ook Oom Bijna, die niet helemaal begreep waarom, maar het wel gezellig vond.

‘Geen machine dus,’ zei hij, toen ze weer op adem waren.

‘Geen machine,’ zei Nout.

Oom Bijna keek nog eens naar het gebroken onderdeel in zijn hand. En er gebeurde iets met zijn gezicht. De glimmerige uitvindersblik zakte weg,

en er kwam iets anders voor in de plaats — iets rustigs, iets van heel lang geleden.

'Nee,' zei hij zacht, meer tegen het ijzer dan tegen hen. 'Hier heb je geen machine voor nodig.' Hij liet zijn duim over de gebroken haak gaan. 'Dit maak je gewoon. Met je handen.'

'Kunt u dat dan?' vroeg Ties, voordat hij erover nagedacht had. Maar het was een eerlijke vraag. Oom Bijna was de man van de machines. De man van de armen en de hefbomen en de trechters. Ties had nog nooit bedacht dat er onder al die uitvindingen ook nog iets anders kon zitten.

Oom Bijna glimlachte onder zijn snor.

'Mijn vader was smid,' zei hij. 'In diezelfde smederij, waar nu al mijn machines staan. Toen ik zo groot was als jullie, stond ik daar elke dag bij het vuur. Ik heb hoefijzers gemaakt, en scharnieren, en haken net als deze.' Hij hield het onderdeel omhoog. 'Dat verleer je niet. Dat zit in je handen.' Hij keek even naar vader Mulder, en toen zei hij iets wat Ties hem nog nooit had horen zeggen. 'Alleen is het vuur al heel lang uit.'

'Dan maken we het aan,' zei vader Mulder.

In de werkplaats liep Oom Bijna naar de achterste hoek, waar Ties eigenlijk nog nooit goed had gekeken. Er stond een halve machine voor, en daarachter, onder een oud zeil vol stof, stond iets dat er al jaren zo had gestaan.

Oom Bijna trok het zeil weg.

Eronder kwam een vuurplaats tevoorschijn: een gemetselde haard, zwart van oud roet, met een brede stenen rand. Ernaast stond een aambeeld, zwaar en glad, met een glans op de bovenkant waar duizend keer op was geslagen. En aan de zijkant hing een grote leren blaasbalg, bijna zo groot als Ties zelf, met twee houten handvatten.

'Het vuur van mijn vader,' zei Oom Bijna zacht.

Ze maakten het aan. Oom Bijna deed er kolen in en een handvol houtkrullen en een lucifer, en toen wees hij naar de blaasbalg.

‘Wie is er sterk?’

Ties was er als eerste bij — dat was hij altijd — en hij pakte de twee handvatten en trok. De blaasbalg zoog zich vol lucht en blies die toen met een diepe zucht het vuur in. De kooltjes lichtten op. Hij trok nog eens. En nog eens. Nout kwam naast hem staan, en samen trokken ze om de beurt, en bij elke stoot lucht gingen de kolen roder gloeien — van rood naar oranje — tot het vuur wit begon te worden en Ties de hitte op zijn wangen voelde.

Voor het eerst in jaren brandde het vuur in de oude smederij.

Oom Bijna legde een recht staafje nieuw ijzer in de gloed en wachtte. Hij had geen haast. Dat was het vreemdste van alles, vond Ties. Oom Bijna had altijd haast: altijd tien dingen tegelijk, altijd een arm die te snel zwaaide of een veer die te strak stond. Maar hier, bij het vuur, deed hij alles langzaam. Hij keek naar de kleur van het ijzer alsof het hem iets vertelde. En toen het van rood naar oranje naar geel gloeide, pakte hij het met een lange tang, legde het op het aambeeld en begon te smeden.

Klink. Klink. Klink. De hamer viel in een rustige maat, en bij elke slag sprongen er kleine gouden vonken van het ijzer weg. Ties had Oom Bijna honderd keer iets zien bouwen, maar nog nooit zó. Er zat een soort rust in, alsof de hamer zelf al wist waar hij heen moest. Uit het rechte staafje groeide langzaam een vorm: een steel, een bocht, en aan het eind een haak.

Steeds hield vader Mulder het gebroken onderdeel ernaast, als voorbeeld. ‘Iets langer,’ zei hij dan. Of: ‘De haak moet dieper.’ Oom Bijna knikte, legde het ijzer terug in het vuur tot het weer gloeide, en smeedde verder. Passen en meten. Passen en meten. Tussendoor pakte hij een grove vijl en vijlde de randen glad, tot het nieuwe onderdeel precies zo dik en precies zo lang was als het oude — maar heel, met een haak die niet gebroken was.

Op maat.

Niemand zei veel. Saar, die nooit stil kon zitten, zat op een omgekeerde emmer met haar knieën tegen haar kin en keek. Jet had haar Proevenboek niet eens opengeslagen; dit was geen proef om op te schrijven. En Ties merkte iets op waar hij eerst zijn vinger niet op kon leggen, tot het hem opeens duidelijk werd.

Oom Bijna had nog geen enkele keer ‘bijna’ gezegd.

Bij elke machine, bij elke proef, bij elke arm die te ver zwaaide of te hard wipte, klonk het vroeg of laat: ‘Bijna!’ Maar niet nu. Nu klopte alles de eerste keer. De man die altijd bijna zei, kon dít gewoon. Precies. Helemaal.

Toen het onderdeel klaar was, hield Oom Bijna het met de tang boven een emmer water en liet het zakken. Het siste woest en er sloeg een wolk stoom omhoog. Toen hij het eruit haalde, was het zwart en koel en hard, en het glansde langs de randen waar de vijl was geweest.

Hij gaf het aan vader Mulder.

Vader Mulder hield het tegen het licht, draaide het om, en Ties zag de grote rustige man even slikken.

'Egbert,' zei hij. 'Dit is precies goed.'

Oom Bijna veegde met een roetzwarte hand langs zijn snor, zodat hij een zwarte veeg kreeg, en straalde.

'Fluitje van een cent,' zei hij.

Ze liepen met z'n allen terug naar het eind van de straat, waar de molen stond te wachten met zijn stille wieken. Vader Mulder klom naar boven, naar de plek waar de vang zat, met Saar vlak achter hem aan — natuurlijk klom Saar mee, Saar klom overal mee. Ties en de anderen bleven onderaan staan kijken.

Het duurde even. Er werd geschroefd en gepast, en één keer klonk er van boven een 'net niet' waar Ties' hart even van stilstond. Maar toen paste het. De nieuwe haak greep in de vang alsof hij er altijd had gezeten.

'Hij zit!' riep vader Mulder naar beneden. Zijn stem klonk anders dan anders.

En toen — alsof de molen erop had staan wachten — trok de wind aan. Ties voelde het eerst in zijn haar, en toen hoorde hij het zeil boven zich klapperen. Vader Mulder rolde het zeil over de bovenste wiek, greep een touw en liet de vang los.

Een tel gebeurde er niks.

Toen kreunde het oude hout diep vanbinnen, en heel langzaam, alsof hij zich na een lange slaap uitrekte, kwam de bovenste wiek in beweging. Hij zakte naar beneden, de volgende kwam omhoog, en toen draaiden ze — de

vier grote wieken van De Vier Winden draaiden weer rond, één, twee, drie, vier, sneller en sneller, met een geluid als een diepe, tevreden ademhaling.

Ergens binnen in de molen begon een zware steen tegen een andere steen te draaien. Ties voelde het trillen in de grond onder zijn voeten. De molen maalde weer. En na een poosje kwam er uit een houten pijp een dun stroompje meel naar buiten, warm en zacht en fijn, dat in een openhangende zak liep — de eerste verse zak meel in drie weken.

Saar kwam de trap af rennen met meel in haar krullen en meel op haar neus en een gezicht dat helemaal straalde.

'Ruik eens,' zei ze, en ze hield Ties een handvol voor. Het rook naar warme zomer, naar brood, naar iets ouds en goeds tegelijk. 'Dít is het geheim van mevrouw Bakker.'

Vader Mulder maalde nog twee zakken, en toen nog een, tot er meer dan genoeg versgemalen meel klaarstond voor de proefdraai-dag.

Het was al bijna donker toen ze naar huis liepen. De zon hing laag en oranje boven de daken, en achter de ramen van de Molenstraat gingen de eerste lichtjes aan. Ties droeg een zak meel tegen zijn borst, en hij was moe op de fijne manier — de manier waarop je moe bent na een dag waarop iets echt gelukt is. Achter hen draaiden de wieken van De Vier Winden nog altijd rond in de schemering, rustig en zeker, alsof ze nooit hadden stilgestaan.

'Weet je wat gek is,' zei Ties tegen niemand in het bijzonder. 'Vandaag ging er een keer níks mis.'

Nout keek hem van opzij aan. 'Zeg dat niet,' zei hij droog.

Maar Ties kon het niet helpen. Het voelde als de mooiste dag van de hele zomer.

Toen kwamen ze het erf van de smederij op.

En daar bleven ze alle vier tegelijk staan.

Want uit de donkere werkplaats, dwars door de kier van de schuifdeur, kwam een geluid. Laag en trillend en heel duidelijk.

De Pannenkoek-o-maat zoemde.

Uit zichzelf.

9. Drie perfecte pannenkoeken

Proef 46. Publiek: het voltallige comité. Wat kan er misgaan: alles.

Jet had de hele weg naar huis gehoopt dat Ties het niet zou zeggen. Maar Ties had het toch gezegd — dat er vandaag een keer níks was misgegaan — en nu stonden ze met z'n allen op het donkere erf te luisteren naar de Pannenkoek-o-maat, die achter de schuifdeur zoemde alsof hij het niet met Ties eens was.

'Dat komt ervan,' zei Nout zacht.

'Ik heb niks gezegd,' zei Ties.

'Je zei dat er niks misging.'

'Dat is niet hetzelfde als iets zéggen.'

Oom Bijna zette zijn zak meel voorzichtig op de grond, alsof het een slapend kind was, en liep naar de schuifdeur. Het zoemen was laag en gestaag en heel duidelijk — een geluid dat er 's avonds op een leeg erf niet hoorde te zijn. Jets hart ging sneller. Ze pakte de zaklamp die altijd naast de deur aan een spijker hing en knipte hem aan.

'Voorzichtig,' zei ze. 'We weten niet wat er aanstaat.'

'Precies,' zei Oom Bijna vrolijk, en schoof de deur open.

De lichtbundel gleed over de vijf armen van de Pannenkoek-o-maat. Er bewoog iets. Boven in de machine draaide de grote koperen garde loom rond in de lege beslagton, rond en rond, en ergens tussen de tandwielen zong een wieltje zijn lage, trillende liedje. De hele machine stond zachtjes te zoemen in het donker, alsof hij in zijn slaap iets aan het bakken was.

En midden op de starthendel, die helemaal was omgeklapt, zat Kip Drie.

Ze zat erop als een koningin op haar troon. Haar scheve kam stond fier overeind en ze keek recht in de zaklamp met die brutale blik van haar, alsof zíj degene was die een verklaring verdiende, en niet andersom.

'Kip Drie,' zei Jet.

Kip Drie tokte één keer, kort, zoals je 'ja?' zegt als iemand je stoort.

Saar was natuurlijk als eerste bij de machine. Ze klom op het krukje, tuurde in de trechter bovenop, en begon te lachen.

'Ze heeft een ei gelegd,' zei ze. 'Er ligt een ei in de trechter.'

Oom Bijna kwam naast haar staan en keek plechtig in de trechter, zoals een dokter in een keel kijkt.

'Aha,' zei hij, en hij knikte langzaam. 'Het testpubliek keurt het beslag goed.'

'Ze is opgevlogen,' zei Nout, die het meteen doorhad. 'Naar de hendel. En toen ze ging zitten, klapte hij om van haar gewicht. Zo is hij begonnen te draaien.'

'Eén kip,' zei Oom Bijna bewonderend. 'Eén kip die precies zwaar genoeg is. Alle moeren en bouten, wat een testpubliek.'

Jet zette de hendel terug. Het zoemen zakte weg, de garde draaide nog een paar keer loom rond en stond toen stil, en het was weer gewoon stil op het erf. Kip Drie liet zich van de hendel op de grond zakken, schudde haar veren recht alsof zíj degene was wier avond verpest was, en stapte verontwaardigd de duisternis in, op zoek naar een plek waar ze meer werd gewaardeerd.

Oom Bijna viste het ei uit de trechter en hield het tegen de zaklamp.

'Heel,' zei hij tevreden. 'Zie je wel. Ze weet precies wat ze doet.'

Zaterdagochtend om tien uur was de werkplaats schoner dan Jet hem ooit had gezien. Ze hadden geveegd en geboend tot de koperen bakplaat blonk; de vloer was leeg, en het beslag stond klaar — hun eigen beproefde beslag, bloem en melk en eieren en een snuf zout, maar dit keer gemaakt met het versgemalen meel van De Vier Winden, dat warm en fijn en een beetje geel in de kom zat.

En op een rij klapstoeltjes zat het voltallige feestcomité.

Meneer Knol zat in het midden, met een splinternieuwe hoed op schoot en een lijstje in zijn hand. Naast hem zaten vier andere comitéleden, stijf rechtop, alsof ze in de kerk zaten. En op de laatste stoel, met haar arm in

het witte gips in een doek om haar nek, zat mevrouw Bakker. Ze had haar twinkelogen bij zich.

'Voltallig,' fluisterde Ties, onder de indruk. 'Ze zijn er allemaal.'

'Dat is het idee van een proefdraai-dag,' fluisterde Jet terug. Maar haar maag maakte toch een klein sprongetje. Voltallig betekende ook: iedereen zou zien wat er misging.

Maar voordat er ook maar één druppel beslag op de plaat kwam, deed Oom Bijna iets wat Jet niet had zien aankomen. Hij liep naar mevrouw Bakker toe, nam zijn gedeukte hoed af en hield hem voor zijn buik.

'Mevrouw Bakker,' zei hij. 'Voordat we beginnen, moet ik u iets eerlijk vertellen. En het is niet leuk.'

Het werd stil op de klapstoeltjes.

'Uw recept,' zei Oom Bijna. 'De envelop. Die is… nou ja. Er zat stroop in de spuit, en de envelop raakte eronder verstopt, en de stroop is er dwars doorheen getrokken. Het papier is doorweekt. We kunnen het niet meer lezen. Op vier woorden na.'

Mevrouw Bakker zei niks. Jet hield haar adem in. Veertig jaar had mevrouw Bakker dat recept aan niemand gegeven, en nu was het weg — verpest, in Oom Bijna's machine, door Oom Bijna's stroop.

'Welke vier woorden?' vroeg mevrouw Bakker eindelijk.

'Meel van de molen,' zei Saar zacht. 'Dat waren ze. Daarom zijn we naar de molen gegaan. We hebben de vang gemaakt, en de molen draait weer, en…' Ze haalde adem. 'We hebben er verse zakken van gemalen. Voor u.'

Mevrouw Bakker keek van Saar naar Oom Bijna naar de machine, en toen naar haar eigen arm in het gips. Er ging iets door haar gezicht heen wat Jet niet goed kon lezen — en toen glimlachte ze, met al haar rimpels tegelijk.

'Veertig jaar,' zei ze, 'heb ik dat recept in mijn hoofd gehad en in die envelop, en verder nergens. En nu heeft een kip in een machine het opgegeten.' Ze schudde haar hoofd. 'Egbert, alleen jij verzint zoiets.'

'Het spijt me oprecht,' zei Oom Bijna.

'Dat weet ik,' zei mevrouw Bakker. 'Je vertelt het me recht in mijn gezicht, vóór je begint. Dat is meer dan de meeste mensen doen.' Ze klopte met haar goede hand op haar knie. 'Het meel van de molen was altijd het echte geheim. De rest' — ze kneep haar ogen een beetje toe — 'de rest houd ik voorlopig nog even voor mezelf. Laat eerst maar eens zien wat die machine kan. Bak.'

Oom Bijna zette zijn hoed weer op, spuugde in zijn handen en legde ze om de grote starthendel.

'Klaar?' vroeg hij.

Jet stond bij de schenkarm, Ties bij de kachel, Nout bij de wip-arm en Saar — die het hoogst kon klimmen — bij de stroopspuit. Ze knikten allemaal.

Oom Bijna trok de hendel om.

De machine kwam grommend tot leven. De schenkarm dook in de beslagton, schepte een keurige plas beslag op, zwaaide over de hete koperen plaat en goot hem er in één ronde beweging op. Het beslag siste. Een geur van bakkende pannenkoek steeg op, en Jet zag vijf comitéleden tegelijk hun neus optrekken en snuiven.

Het randje werd goudbruin. Precies op tijd schoot de wip-arm eronder — Nout had hem op vijf slagen los, precies goed — en gaf hem een zetje. De pannenkoek maakte een volmaakte salto, hoog boven de plaat, en landde met zijn gebakken kant naar boven, precies in het midden. De stroopspuit gaf één dun straaltje stroop. Jet schoof de pannenkoek met een plat mes op een bord.

Perfect.

Meneer Knol keek naar de pannenkoek op het bord alsof het een wonder was. Niemand zei iets. De tweede pannenkoek ging net zo: schenken, sissen, bakken, wippen, salto, straaltje stroop, op het bord. Perfect. Twee perfecte pannenkoeken naast elkaar.

Jet durfde bijna niet te ademen. Ze telde in haar hoofd mee met de armen — schenken, bakken, wippen — en alles klopte, alles zat op de tel, precies zoals het in het Proevenboek stond.

De derde pannenkoek begon.

De schenkarm goot, het beslag siste, het randje werd goudbruin. De wip-arm schoot eronder. De derde pannenkoek maakte zijn salto — hoog, rond, volmaakt — en kwam neer met zijn gouden kant naar boven, precies in het midden van de plaat.

Drie perfecte pannenkoeken.

En Oom Bijna kon zich niet langer inhouden. Hij gooide allebei zijn armen in de lucht, zijn hoed viel van zijn hoofd, en hij juichte zo hard dat Bout ervan begon te blaffen.

'BIJNA IS VOORBIJ!'

En op precies dat moment — alsof de machine had gewacht tot iedereen keek — draaide de stroopspuit een kwartslag naar rechts.

Het dunne koperen slangetje zwaaide weg van de bakplaat, richtte zich op de eerste klapstoel en spoot een dikke, glanzende straal stroop dwars door de werkplaats.

Recht op meneer Knol.

Het doopte hem van zijn splinternieuwe hoed tot aan zijn nette schoenen. Hoed, voorhoofd, bril, neus, das, jasje, knieën, schoenen — alles onder een laag glimmende, druipende stroop. Meneer Knol zat er kaarsrecht bij, met zijn mond een klein beetje open, terwijl één dikke druppel stroop langzaam van het puntje van zijn neus omlaag gleed.

Doodse stilte.

Niemand bewoog. Zelfs Saar niet. Jets gezicht gloeide van schrik. Twee weken werk, drie perfecte pannenkoeken, en nu zat de voorzitter van het feestcomité onder de stroop, van hoed tot schoen.

Toen deed mevrouw Bakker iets wat niemand verwachtte.

Ze stond op van haar klapstoel, liep rustig naar de bakplaat, brak met haar goede hand een stukje van de derde pannenkoek af — die nog dampte — en stak het in haar mond. Ze kauwde langzaam. De hele werkplaats keek naar haar kaken alsof daar de uitslag van een wedstrijd van afhing.

Mevrouw Bakker slikte. Ze staarde een tel voor zich uit.

‘Hij smaakt,’ zei ze, ‘bijna zoals de mijne.’

Voor Jet was ‘bijna’ meestal het ergste woord dat er was. Maar zoals mevrouw Bakker het zei — met haar ogen half dicht en een kruimel op haar lip — klonk het als het mooiste wat je over een pannenkoek kon zeggen.

‘Het meel doet het,’ zei mevrouw Bakker. ‘Vers van de molen. De rest is nog niet helemaal het mijne.’ Ze veegde de kruimel weg en glimlachte. ‘Maar bijna. En bijna is dichtbij.’

Toen draaide ze zich om naar de druipende meneer Knol, en haar stem werd zakelijk.

‘Ik heb voorwaarden,’ zei ze.

Meneer Knol knikte voorzichtig. Er drupte stroop van zijn kin.

‘Eén.’ Mevrouw Bakker stak een vinger op. ‘De kinderen bedienen de machine. Zij weten precies wat elke arm doet — ik heb het gezien. Egbert bouwt, de kinderen bedienen.’

‘Twee.’ Een tweede vinger. ‘Ik houd toezicht. Vanaf een stoel, met mijn arm in het gips, maar ik houd toezicht. Er komt geen pannenkoek van die plaat waar ik niet naar heb gekeken.’

‘En drie.’ Ze wees naar de stroopspuit, die nog altijd onschuldig de verkeerde kant op stond. ‘Die spuit gaat op de handstand. Geen machine die stroop rondspuit — een mens doet het, met een lepel, met de hand. Ik heb veertig jaar de stroop met de hand gedaan, en er is nog nooit iemand van gedoopt.’

Meneer Knol veegde de stroop uit zijn ogen. Hij keek naar de drie perfecte pannenkoeken op het bord. Hij keek naar mevrouw Bakker, die veertig jaar lang zijn pannenkoekenkraam had gered. Hij keek naar de kinderen. En toen deed hij iets wat Jet niet van hem had verwacht: hij glimlachte, dwars door de stroop heen.

‘Comité,’ zei hij plechtig, alsof hij niet van top tot teen onder de stroop zat. ‘We stemmen. Wie is ervoor: het Zomerfeest gaat door, mét de Pannenkoek-o-maat, en met de voorwaarden van mevrouw Bakker?’

Vijf handen gingen de lucht in. Toen, langzaam, ook de druipende hand van meneer Knol zelf.

‘Unaniem,’ zei hij. En hij likte, heel voorzichtig, één vinger af. ‘En de stroop,’ voegde hij eraan toe, ‘is anders niet slecht.’

De hele werkplaats begon tegelijk te praten en te lachen. Oom Bijna raapte zijn hoed op en zette hem scheef op zijn hoofd, met nu ook een klodder stroop op zijn snor, en straalde alsof hij de wereld had uitgevonden. Buurvrouw Pot stond ineens in de deuropening met een emmer sop — 'Ik zeg niks,' zei ze, en ze begon meteen aan meneer Knol — en Bout liep rondjes van geluk.

Het was gelukt. Echt gelukt. Over een week was het Zomerfeest, en de Pannenkoek-o-maat mocht bakken.

Jet keek naar Ties. Ties keek naar de machine, met zijn handen in zijn zij en zijn rode haar alle kanten op en de grootste grijns die Jet ooit had gezien. Hij glunderde. Hij glunderde zoals alleen Ties kon glunderen, met zijn hele gezicht, van oor tot oor.

'Weet je wat het mooiste is,' zei hij, tegen iedereen en niemand tegelijk. 'Nu weten we precies hoe hij werkt. Elke arm. Elke hendel.' Hij spreidde zijn armen. 'Dit kan écht niet misgaan.'

Aan de andere kant van de werkplaats keek Nout op. Heel langzaam trok hij zijn grijze muts een stukje verder over zijn oren, alsof hij zich ergens tegen wilde beschermen.

'Dat,' zei hij droog, 'had je niet moeten zeggen.'

Maar Ties hoorde hem al niet meer.

10. Eén kleine verbetering

Proef 47. De verhuizing. De deur is te smal. De machine niet.

Op zondag was Knotwilg stil.

Dat was het elke zondag, maar deze zondag viel het Ties extra op. De hele week had de Molenstraat gerammeld en gegromd en geklopt. Nu lag alles onder een deken van rust. De kerkklok luidde over de daken, mensen liepen in hun goede kleren naar de kerk en weer terug, en aan het eind van de straat stond de oude smederij er zwijgend bij: schuifdeur dicht, geen hamer, geen zoemende machine. Niets.

Het was bijna raar, vond Ties. Alsof je een klok hoorde die opeens niet meer tikte.

Na de kerk zaten ze met z'n vieren aan de keukentafel achter de winkel van De Groot. Jets moeder had een kan limonade neergezet en een schaal met plakken ontbijtkoek, en ze had erbij gezegd dat ze het over de machine mochten hebben zoveel ze wilden — zolang niemand ook maar dácht aan gereedschap. Het was zondag. Op zondag werd er niet gebouwd.

Dat was nou net het probleem, vond Jet.

'Hij moet nóg verhuizen,' zei ze, voor de derde keer. Haar Proevenboek lag naast haar bord en ze tikte er met haar potlood op. 'De machine staat nog in de smederij. Het feest is op het feestterrein. Dat is het hele andere eind van het dorp.'

'Weten we,' zei Ties met zijn mond vol koek.

'En hij is zwaar. En groot. En als er ook maar één arm scheef staat, dan bakt hij niet perfect.'

'Dan zetten we hem recht,' zei Ties.

'En als het beslag te dik is—'

'Dan doen we er melk bij,' zei Nout, die de suiker uit zijn limonade roerde.

Jet zuchtte. Ze schoof haar potlood heen en weer over de tafel. ‘Alles moet kloppen,’ zei ze zacht. ‘Er komt maar één Zomerfeest. Het moet perfect.’

Jets moeder was blijven staan bij de tafel, met de theedoek nog over haar schouder. Ze keek naar Jet, en er kwam een klein lachje om haar mond.

‘Weet je wat ík denk,’ zei ze. Ze legde even haar hand op Jets schouder. ‘Het hoeft niet perfect, jongens. Het moet samen.’

Ze zei het heel gewoon, alsof ze het over de afwas had, en toen liep ze door om de theedoek weg te hangen.

Maar Ties bleef er even aan denken, met zijn plak koek halverwege zijn mond.

Het moet samen.

Hij keek naar Jet, die het liefst alles zelf naliep tot in het laatste tandwiel. Hij keek naar Nout, die pas iets zei als het al bijna te laat was. Hij dacht aan Oom Bijna, die het liefst nóg een arm aan de machine had gebouwd. En hij dacht: als er íéts was wat ze deze week samen moesten doen, dan was het die grote, zware, grommende machine dwars door het dorp naar het feestterrein krijgen.

Dat werd nog een klus.

Het werd een grotere klus dan hij dacht.

Vrijdagochtend stond de halve Molenstraat op het erf van de smederij.

Vader Mulder had zijn platte kar meegereden — de lange houten kar waarop hij anders de zakken meel van de molen vervoerde. Ties’ eigen vader had een rol touw en twee oude dekens meegenomen. Buurvrouw Pot stond bij de heg met haar armen over elkaar. Zelfs meneer Knol was er, met een nieuw lijstje in zijn hand en een nieuwe hoed op zijn hoofd, op veilige afstand van alles wat kon spuiten.

‘Fluitje van een cent,’ zei Oom Bijna, en hij wreef in zijn handen. ‘We rijden hem zo naar buiten, de kar erop, en klaar. Vóór de koffie staat hij op het feestterrein.’

Dat bleek niet helemaal te kloppen.

Ze duwden de Pannenkoek-o-maat op zijn wieltjes naar de grote schuifdeur. Hij rolde prima — tot de eerste arm tegen de deurpost stootte. De beslagmixer aan de ene kant en de stroopspuit aan de andere staken net te ver uit. De machine kwam tot precies halverwege de deur, en toen niet verder, hoe hard iedereen ook duwde.

'Nog een klein stukje,' hijgde Ties.

'Er ís geen stukje meer,' zei Nout.

Jet was al bezig met haar duimstok. Ze mat de deur. Ze mat de machine. Ze mat de deur nog een keer, voor de zekerheid.

'De deur is te smal,' zei ze.

Oom Bijna straalde alsof ze iets prachtigs had gezegd. 'De deur is te smal,' herhaalde hij. 'De machine niet.'

Jet keek hem aan. Toen pakte ze haar Proevenboek en schreef het op.

'Dan halen we de armen eraf,' zei ze.

En dat deden ze. Nout en Ties draaiden de vijf armen los — de beslagmixer, de schenkarm, de bakplaat, de wip-arm, de stroopspuit — en legden ze op een rij op een deken op het gras, als de botten van een dinosaurus. Toen kantelden ze het kale ijzeren frame heel voorzichtig op zijn zij, met acht man tegelijk, en droegen het zo, hijgend en schuifelend, dwars door de schuifdeur het erf op.

'Voorzichtig! Voorzichtig!' riep meneer Knol, die zelf niks droeg.

'Links iets omhoog,' zei vader Mulder rustig, en links ging iets omhoog.

Ze hesen het frame op de platte kar en schroefden de vijf armen er weer aan. Vader Mulder legde de dekens eronder zodat er niks zou krassen, en Ties' vader bond alles vast met zijn touw, kruislings, drie keer om, met een knoop waar zelfs Oom Bijna bewonderend naar keek.

Bout vond het allemaal prachtig. Hij sprong in één sprong boven op de kar, ging pontificaal tussen de armen zitten, met zijn ene oor omhoog en zijn

andere oor omlaag, en keek de straat in alsof hij de hele optocht persoonlijk had geregeld.

‘Eraf, Bout,’ zei Jet.

Bout bleef zitten.

‘Laat maar,’ zei Nout. ‘Hij past op de machine.’

En toen, net toen ze de kar in beweging brachten, klonk er van boven uit de beslagton een verontwaardigd getok. Kip Drie stak haar witte kop over de rand, met haar scheve kam en haar brutale blik, alsof ze wilde weten waarom haar slaapkamer opeens reed.

‘Het testpubliek gaat mee,’ zei Oom Bijna tevreden.

Zo trok de optocht de Molenstraat door: voorop vader Mulder, die trok, daarachter de platte kar met de glimmende Pannenkoek-o-maat, Bout er trots bovenop en Kip Drie in de beslagton, en daaromheen de halve straat, die duwde, stuurde en ‘links!’ en ‘rechts!’ riep. Het klonk als een klein feest op zich.

Bij de heg stond buurvrouw Pot.

‘Ik zeg niks,’ zei ze.

Niemand geloofde haar, en ze had gelijk, want ze zei meteen alles: dat het nooit zou passen op het feestterrein, dat die kar veel te zwaar beladen was, dat die hond eraf hoorde, dat ze het indertijd met de aardappelrooier ook allemaal wel had zien aankomen, en dat ze — als niemand het erg vond — tóch maar even meeliep om te kijken hoe het afliep. Ze deed haar tuinhek open en liep mee.

Op het feestterrein aan de dorpsrand stonden de eerste feesttenten al: witte doeken, houten palen, slingers die nog opgehangen moesten worden. Ze reden de kar tot vlak bij de grote tent waar de pannenkoekenkraam zou komen, en tilden — weer met acht man — de Pannenkoek-o-maat op zijn plek. Mevrouw Bakker zat er al, op een stoel in de schaduw, met haar arm in het gips en een deken over haar knieën, en wees met haar goede hand waar alles moest staan.

‘Iets naar links,’ zei ze. ‘Zo. Dáár heeft veertig jaar mijn kraam gestaan.’

De machine stond. Hij glom in de zon. De armen wezen keurig alle kanten op, de bakplaat blonk, en het zag er, moest Ties toegeven, behoorlijk indrukwekkend uit, midden tussen de tenten.

Alleen Oom Bijna keek niet blij. Hij stond met zijn hoofd een beetje scheef naar de machine te kijken en trok aan zijn snor.

‘Eén perfecte pannenkoek per minuut,’ mompelde hij. ‘Is dat genoeg? Voor het héle dorp?’

‘Dat is genoeg,’ zei mevrouw Bakker meteen. ‘Ik heb het veertig jaar met één pan en twee handen gedaan. Eén per minuut is een weelde.’

‘Maar áls er nou een rij komt,’ zei Oom Bijna. Zijn ogen begonnen te glimmen op een manier die Ties inmiddels kende. ‘Een tweede beslagtank ernaast, dat zou kunnen. En een hendeltje erbij — een soort turbohendel — dan draait de mixer twee keer zo snel, en dan—’

‘Nee,’ zeiden Jet, Nout, Saar en Ties tegelijk.

‘U bouwt er niks meer bij,’ zei Jet streng. ‘Dat hebben we afgesproken. De kinderen bedienen, u bouwt niks nieuws. Zei mevrouw Bakker zelf.’

‘Dat zei ik zelf,’ bevestigde mevrouw Bakker.

‘Eén kleine verbetering kan toch nooit kwaad,’ zei Oom Bijna.

‘Nee!’ riep iedereen.

‘Nee, nee.’ Oom Bijna hield zijn handen omhoog en lachte. ‘Natuurlijk niet. Geen verbetering. Hij is precies goed zoals hij is.’ Hij klopte liefkozend op het koude ijzer. ‘Precies goed.’

Maar hij bleef er nog één tel langer naar kijken dan nodig was. En Ties, die vlak naast hem stond, zag hoe zijn blik langs de lege plek naast de beslagton gleed — de plek waar precies een tweede tank zou passen.

Toen draaide Oom Bijna zich om en riep dat er koffie was, en Ties dacht er niet meer aan.

Dat had hij beter wel kunnen doen.

Die vrijdagavond kon Ties bijna niet slapen van de pret.

Morgen was het zover. Het hele dorp, alle kramen, de slingers, en midden op het feestterrein de Pannenkoek-o-maat die zíj mochten bedienen — hij en Jet en Nout en Saar. Hij lag in het donker naar het plafond te staren en zag het al helemaal voor zich: de langste rij van Knotwilg, honderd blije mensen met een bord, en hijzelf aan de hendel.

Dit kon écht niet meer misgaan, dacht hij. Echt niet.

Hij viel in slaap met een grijns.

Aan de andere kant van het dorp lag Jet wakker.

Zij kon nóóit slapen de nacht voor iets groots. Haar hoofd bleef maar rekenen: de stand van de wip-arm, vijf slagen los; het beslag, niet te dik; de stroopspuit op de handstand. Arm voor arm liep ze de hele machine na, en telkens als ze klaar was, begon ze weer van voren af aan.

Uiteindelijk stond ze op en liep naar het raam.

Buiten was het dorp donker en stil. De maan hing boven de daken. In de verte, aan de dorpsrand, stonden de bleke feesttenten als slapende olifanten te wachten op de ochtend.

En tussen de tenten bewoog een lichtje.

Jet kneep haar ogen tot spleetjes. Het was klein en geel, en het schommelde heen en weer, alsof iemand met een lantaarn tussen de tenten door liep. Om deze tijd. Ze keek naar de kerktoren. De wijzers stonden allebei recht omhoog: middernacht.

Wie sloop er om middernacht over het feestterrein?

Het lichtje bleef staan bij de grote tent — precies waar de Pannenkoek-o-maat stond. En nu zag Jet, in het schijnsel, een schaduwfiguurtje. Klein. Rond. Met een waggelende manier van lopen die ze uit duizenden zou herkennen, en met iets zwaars en hoekigs in zijn hand dat een gereedschapskist moest zijn.

Het figuurtje bukte zich bij de machine. Er klonk, heel zacht en heel ver weg, een klepje dat openging.

Jet stond doodstil bij haar raam.

Ze wist precies wie daar sloop. En ze wist ook precies wat ‘één kleine verbetering’ bij Oom Bijna meestal betekende.

11. De langste rij van Knotwilg

Proef 48. Het Zomerfeest. 9 uur: alles perfect. Dat is verdacht.

Het Zomerfeest begon met vlaggetjes.

Toen Jet die zaterdagochtend het feestterrein op liep, hingen ze er al: lange rijen kleine driehoekjes van rood, geel en blauw, van tent naar tent en van paal naar paal, zachtjes wapperend in de ochtendwind. Meneer Knol had er de halve vrijdagavond voor op een ladder gestaan, en nu liep hij eronderdoor met een splinternieuwe hoed op zijn hoofd en een lijstje in zijn hand, en streepte dingen af terwijl hij liep.

De kramen stonden in een grote boog om het grasveld. Jets ouders hadden een kraam met limonade en snoep. Er was een rad van avontuur, een kraam met zelfgemaakte jam, en eentje waar je met een bal blikken kon omgooien. En midden op het terrein, vlak voor de grote tent, op de plek waar veertig jaar lang de kraam van mevrouw Bakker had gestaan, stond de Pannenkoek-o-maat.

Hij glom.

Hij glom echt. Nout had er de avond ervoor met een oude lap overheen gepoetst tot het koper van de bakplaat je bijna verblindde, en nu stond de hele machine te glimmen in de ochtendzon alsof hij wist dat het feest was. De vijf armen wezen keurig alle kanten op. De trechter was gevuld. Alles klopte.

'Negen uur,' zei Jet zacht, en ze schreef het in haar Proevenboek. *Het Zomerfeest. 9 uur: alles perfect.* Ze keek er een tel naar. Toen schreef ze eronder: *Dat is verdacht.*

Want zo werkte het nou eenmaal, bij Oom Bijna. Als alles perfect was, dan was er iets wat je nog niet had gezien.

Mevrouw Bakker zat naast de machine. Ze had erop gestaan dat haar stoel precies dáár kwam, met haar arm in het gips in de doek om haar nek en een deken over haar knieën, van waaruit ze de hele kraam kon overzien. Ze zat er als een generaal die zijn leger nog één keer nakeek voor de slag.

‘Jullie weten wat jullie doen?’ vroeg ze.

‘Ja, mevrouw Bakker,’ zeiden ze alle vier tegelijk.

‘Ties?’

‘De starthendel en het beslag,’ zei Ties, en hij greep de hendel al beet alsof hij hem niet meer los wilde laten.

‘Nout?’

‘De wip-arm.’ Nout tikte tegen de veer. ‘Vijf slagen los. Zoals altijd.’

‘Saar?’

Saar stond op een omgekeerd kratje naast de bakplaat, met een pot stroop in haar ene hand en een grote lepel in de andere. ‘De stroop,’ zei ze. ‘Met de hand. Eén straaltje. Nooit te veel.’

Dat was de derde voorwaarde geweest. De stroopspuit van de machine ging op de handstand — na wat er met de nieuwe hoed van meneer Knol was gebeurd, wilde niemand die spuit ooit nog aan een hendel hebben. Stroop deed je met een lepel. Dat had mevrouw Bakker veertig jaar zo gedaan, en zo zou het blijven.

‘En jij?’ Mevrouw Bakker keek Jet aan.

‘Ik tel,’ zei Jet. ‘En ik deel de borden uit. En ik houd alles in de gaten.’

‘Goed zo.’ Mevrouw Bakker knikte, tevreden. ‘Dan gaan we bakken.’

Oom Bijna stond er een paar stappen vandaan, met zijn handen op zijn rug en zijn gedeukte geluks-hoed op, en hij popelde. Je kon het zien. Hij mocht niks bedienen en hij mocht niks bouwen, en dat was voor hem ongeveer het moeilijkste wat er bestond.

‘Ik doe niks,’ zei hij, tegen niemand in het bijzonder. ‘Ik kijk alleen.’

‘Heel goed,’ zei mevrouw Bakker.

Het eerste uur was glorieus.

Ties trok de hendel over, de kachel onder de bakplaat gloeide, en de machine kwam grommend tot leven. De schenkarm schepte beslag uit de ton, zwaaide sierlijk naar de bakplaat en goot er een keurig rondje op. Een minuut siste het beslag. Dan gaf de wip-arm het pannenkoekje een zetje, het maakte een nette salto, landde op zijn andere kant, en sudderde nog even door. Saar liet er met haar lepel één straaltje stroop overheen lopen. Jet schoof hem op een bord.

'Volgende!' riep ze.

En de mensen kwámen. Eerst waren het de kinderen die het dichtst bij woonden, en toen hun ouders, en toen de rest van de straat, en toen — zo leek het — heel Knotwilg tegelijk. De geur van gebakken beslag en warme stroop dreef over het hele feestterrein, en die geur was een uitnodiging waar niemand nee tegen kon zeggen.

De rij groeide.

Hij groeide en groeide. Hij liep van de machine langs de jamkraam, en toen langs het rad van avontuur, en toen om de hele boog van kramen heen, tot bij de ingang van het terrein. Jet had nog nooit zo'n rij gezien. Niemand had ooit zo'n rij gezien.

'Dit is de langste rij van Knotwilg,' zei Ties trots, en hij trok de hendel voor de volgende pannenkoek over. 'Ooit. In de geschiedenis.'

'Doorwerken,' zei mevrouw Bakker, maar ze glimlachte.

Het liep als een klok. Ties schepte, Nout wipte, Saar stroopte, Jet telde. Zevenentwintig pannenkoeken, achtentwintig, negenentwintig. Bout lag onder de tafel op eventuele ongelukjes te wachten en Kip Drie zat boven op de tent alsof ze het feest van bovenaf had georganiseerd. Meneer Knol liep langs de rij en wreef in zijn handen en zei tegen iedereen dat híj altijd al vertrouwen in de machine had gehad, wat niet helemaal waar was, maar dat zei niemand.

De bakker van drie deuren verder nam een hap, kauwde, en knikte langzaam. 'Die is goed,' zei hij verbaasd, alsof hij niet had verwacht dat een machine dat kon. 'Die is écht goed.'

‘Hij lijkt op de mijne,’ zei mevrouw Bakker vanaf haar stoel. Ze zei het zacht, meer tegen zichzelf dan tegen iemand anders, en ze klonk een beetje verwonderd. ‘Bijna precies. Het meel doet het.’

Ties grijnsde zo breed dat het gat in zijn tanden weer te zien was, en schepte nog wat vrolijker. ‘Hoorde je dat?’ zei hij tegen Nout. ‘Bijna precies.’

‘Kijk voor je,’ zei Nout, en hij wipte de volgende pannenkoek keurig om.

Alles was perfect.

En daar werd Jet nou juist zenuwachtig van.

Ze deed wat ze altijd deed als iets te goed ging: ze liep de machine na. Arm voor arm. De mixer, de schenkarm, de bakplaat, de wip-arm. Ze controleerde de klem van de rondpompslang — die zat vast. Ze controleerde de veer. Ze liep om de beslagton heen naar de achterkant, waar niemand kwam.

En daar, aan de zijkant van de machine, op de plek die vrijdag nog leeg was geweest, stond een tweede beslagtank.

Jet bleef staan.

Naast de tank zat een hendel. Een glimmend nieuw koperen hendeltje dat er de dag ervoor niet was geweest. En eraan, met een touwtje, hing een kartonnetje. Er stond één woord op, in dat priegelige, alle kanten op schietende handschrift dat niemand in het dorp kon lezen behalve zij.

TURBO.

Jet las het drie keer. Toen haalde ze diep adem.

‘Oom Bijna,’ zei ze.

Hij was al bij haar voordat ze klaar was met zijn naam. Hij had staan wachten, besefte ze. Hij had de hele ochtend gewacht tot iemand het zou vinden.

‘Ah,’ zei hij. ‘Die.’

‘Wat is dat.’

‘Dat,’ zei Oom Bijna, en zijn ogen begonnen te glimmen, ‘is één kleine verbetering.’

‘U had beloofd niks te bouwen.’

‘Ik heb ook bíjna niks gebouwd.’ Hij boog zich naar de tank en klopte er liefkozend op. ‘Een tweede tank. Nog wat meer beslag, voor als de rij lang werd. En dit hendeltje, kijk — dan draait de mixer twee keer zo snel. Turbo. Twee keer zo veel pannenkoeken. Ik heb het vannacht even —’

‘Ik heb u gezien,’ zei Jet.

Oom Bijna zweeg.

‘Vannacht,’ zei Jet. ‘Uit mijn raam. Ik zag uw lantaarn tussen de tenten. En uw schaduw. En uw gereedschapskist.’

Een tel lang keek Oom Bijna naar zijn schoenen. Toen keek hij haar weer aan, en hij loog niet, en hij verzon niks. Dat deed hij nooit.

‘Ja,’ zei hij zacht. ‘Dat klopt. Ik kon niet slapen. Ik lag maar te denken: één pannenkoek per minuut, is dat genoeg voor het hele dorp? En toen ben ik gegaan. Ik weet dat het niet mocht, Jet. Ik zeg het je eerlijk. Ik heb het gedaan.’

Jet zuchtte. Ze was niet eens echt boos. Je kon niet echt boos zijn op iemand die het je zo gewoon vertelde, recht in je gezicht, zonder één smoesje.

‘Hebt u hem al aangezet?’ vroeg ze.

‘Nee.’ Oom Bijna schudde zijn hoofd. ‘Alleen ingebouwd. Voor als het nodig is. Erewoord.’

‘Dan blijft hij uit,’ zei Jet. ‘Hoort u me? Die hendel blijft uit.’

‘Hij blijft uit,’ beloofde Oom Bijna.

Maar Jet had haar hoofd al ergens anders.

Want Jet rekende. Dat deed ze altijd, en nu deed haar hoofd het vanzelf, of ze wilde of niet.

Twee keer zo snel mixen, dacht ze. Dan komt er twee keer zo veel beslag door de slang. Dan staat er twee keer zo veel druk op die klem — dezelfde klem die er in de werkplaats af was geschoten en het beslag door de hele schuur had gespoten. En als de schenkarm twee keer zo snel schept, dan komt er twee keer zo vaak beslag op de bakplaat, en dan moet de wip-arm ook twee keer zo snel wippen.

En de veer van de wip-arm stond op vijf slagen los.

Vijf slagen los was precies goed. Dat had ze zelf uitgerekend, tel voor tel, in de werkplaats. Maar vijf slagen los was precies goed voor dít tempo. Voor één pannenkoek per minuut. Niet voor twee. Niet voor drie. De hele machine was afgesteld op één snelheid, en als je aan die ene hendel trok, klopte er ineens niks meer.

Jet kreeg het er koud van, midden in de zon.

'Die hendel,' zei ze nog een keer, harder nu, 'blijft uit. Belooft u het me?'

'Ik beloof het je,' zei Oom Bijna. Maar hij keek naar de rij toen hij het zei, en de rij was inmiddels nóg langer geworden.

Meneer Knol kwam aangelopen, en hij straalde.

'Kinderen,' zei hij, en hij zwaaide met zijn lijstje. 'Kinderen. Weten jullie hoe lang die rij is? Ik heb hem net geteld. Honderdveertien mensen. Honderdvéértien! En het is nog niet eens elf uur!'

'We bakken zo snel als we kunnen, meneer Knol,' zei Jet.

'Natuurlijk, natuurlijk.' Knol wreef in zijn handen. Zijn nieuwe hoed stond een tikje scheef van het geluk. Hij keek naar de machine, die rustig grommend zijn ene keurige pannenkoek per minuut bakte, en toen keek hij naar de rij, en toen naar de machine, en Jet zag precies wat er ging komen nog voor hij het zei.

'Maar zeg eens,' zei meneer Knol, en hij boog zich naar Oom Bijna toe, vertrouwelijk, trots, als twee mannen die samen iets groots hadden gemaakt. 'Kan hij niet wat snéller?'

En Oom Bijna, die de hele ochtend zijn handen op zijn rug had gehouden, die had beloofd niks te doen en niks aan te zetten, die zo graag wilde laten zien dat zijn machine het héle dorp aankon — Oom Bijna keek naar de rij van honderdveertien hongerige mensen, en zijn ogen begonnen te glimmen op die manier die Jet inmiddels maar al te goed kende.

‘Weet u,’ zei hij, ‘nu u het zegt.’

‘Nee,’ zei Jet. ‘Oom Bijna, nee—’

‘Eén klein standje,’ zei Oom Bijna. ‘Kan toch nooit kwaad.’

En voordat iemand van de vier ‘NEE’ kon roepen, voordat Jet zelfs maar haar hand kon uitsteken, stak Oom Bijna zijn arm langs de beslagton, pakte het glimmende koperen hendeltje met TURBO erop, en zette het om.

Klik.

Een tel gebeurde er niets.

Toen begon de Pannenkoek-o-maat te zoemen.

Anders dan anders.

12. Pannenkoekenregen

Proef 48, vervolg. Uitkomst: zie de lucht.

Ties voelde het eerst in zijn handen.

Hij stond aan de starthendel, waar hij de hele ochtend had gestaan, en de hendel trilde. Niet het gewone, vriendelijke grommen dat hij inmiddels kende, alsof de machine tevreden voor zich uit bromde. Dit was dieper. Een zoemen dat door het ijzer omhoogkroop, tot in zijn polsen en tot achter in zijn kiezen.

'Eh,' zei Ties. 'Jongens?'

Toen begon het.

De schenkarm, die de hele ochtend rustig en sierlijk beslag uit de ton had geschept en dat op de bakplaat had gegoten, ging sneller. En toen nog sneller. Hij schepte, zwaaide, goot en was alweer terug bij de ton voordat Ties met zijn ogen kon knipperen. Waar eerst één keurig rondje beslag lag te sissen, lagen er nu twee, drie, vier.

'Kijk nou!' Ties kon er niks aan doen — een grote grijns brak over zijn gezicht. 'Kijk dan! Hij kan het wél! Twee keer zo snel, net als Oom Bijna zei—'

En een tel lang leek het ook echt zo. De pannenkoeken kwamen er twee tegelijk uit, dan drie, en de mensen vooraan in de rij begonnen te juichen en te klappen. Bout kwam onder de tafel vandaan. Zelfs Kip Drie rekte haar nek uit boven op de tent. Het was de mooiste, snelste, vrolijkste machine die Ties ooit had gezien, en zijn hart maakte een sprongetje van pure trots.

'Ties.' Dat was Jet, en haar stem klonk helemaal niet trots. 'Zet hem uit. Nu.'

Ties trok aan de starthendel. Hij trok hem helemaal terug, de kant op die de machine de hele ochtend braaf had stilgezet.

Er gebeurde niets. De machine zoemde gewoon door, dieper en sneller, alsof de hendel er niet eens meer toe deed.

‘Hij doet het niet!’ riep Ties. ‘De hendel doet niks meer!’

‘De turbo staat ervoor!’ riep Jet terug. Ze was al onderweg naar de achterkant. ‘Oom Bijna, zet die turbo uit! Draai hem terug!’

Oom Bijna schoot naar de tweede beslagtank en greep het glimmende koperen hendeltje beet. Hij duwde. Hij trok. Het hendeltje bewoog niet. Het zat muurvast, klemgetrild door de machine die er met alle macht tegenaan stond te schudden.

‘Hij zit vast,’ zei Oom Bijna, en voor het eerst die ochtend klonk hij niet stralend. ‘Alle moeren en bouten. Hij zit vast.’

En toen ging het pas echt mis.

Ergens onder in de machine klonk een knal. Ties kende die knal. Hij had hem eerder gehoord, in de werkplaats, toen de klem van de rondpompslang was losgeschoten en het beslag door de hele schuur had gespoten. Nu schoot dezelfde klem er weer af, maar nu stond er twee keer zo veel druk op, en het beslag spatte alle kanten op — over de bakplaat, over de ton, over Ties, die er zijn hele voorkant vol van kreeg.

‘Nout!’ riep Jet. ‘De wip-arm! Hij kan het niet bijhouden!’

Dat kon hij inderdaad niet.

De wip-arm was het ergste van alles.

Nout stond ernaast, en Nout had hem zelf afgesteld: vijf slagen los, precies goed. Maar vijf slagen los was precies goed voor één keurige pannenkoek per minuut. Niet voor drie tegelijk. Niet voor deze regen van beslag die nu op de bakplaat neerkwam. De veer, die niet wist dat de regels waren veranderd, gaf elke pannenkoek een zwiep die veel en veel te hard was.

Het eerste flensje vloog niet omhoog en netjes om, zoals de hele ochtend. Het vloog wég. Recht de lucht in, over de rand van de kraam, over de hoofden van de eerste mensen in de rij.

‘Kijk uit!’ riep Nout, en dat was zo ongeveer het hardst dat iemand hem ooit had horen praten.

Maar de wip-arm was nog niet klaar. Hij lanceerde de pannenkoeken de een na de ander de lucht in, sneller en hoger. Het tweede flensje klapte tegen het witte tentdoek en bleef er plakken. De derde zeilde er glansrijk overheen. En de vierde — Ties keek hem na met zijn mond wijd open — de vierde vloog hoog, en hoger, over de grote tent, over de bomen aan de rand van het plein, helemaal tot over de spits van de kerktoren aan de overkant.

'Alle moeren en bouten,' fluisterde Ties.

En toen kwam de stroop.

Saar stond op haar omgekeerde kratje met de grote pot stroop nog in haar handen, en toen de machine zo hard begon te schudden, sprong de pot zomaar uit haar armen. Saar sprong het kratje af — precies op tijd — en de pot kieperde om, boven in de machine, precies daar waar de oude stroopspuit zat. De arm die ze op de handstand hadden gezet, zodat hij nooit meer kon spuiten. De arm die niemand ooit nog aan een hendel had willen hebben.

De machine had andere plannen.

Alle stroop uit de pot gleed het dunne koperen slangetje in. De trillende, zoemende machine perste hem eruit. En de stroopspuit, na precies één dag rust, ontwaakte in volle glorie. De stroop kwam eruit — niet in een straaltje, nooit te veel, zoals mevrouw Bakker het veertig jaar had gedaan, maar in een hoge, glanzende boog. Een echte fontein. Recht de zomerlucht in, waar hij uiteenspatte en langzaam over het hele feestterrein naar beneden kwam.

Meneer Knol stond er precies onder.

Hij keek omhoog, met zijn splinternieuwe hoed op zijn hoofd en zijn mond een beetje open, en de stroopfontein daalde recht op hem neer. Zijn hoed hield het één dappere tel vol. Toen zakte hij langzaam in elkaar, doorweekt en glanzend en druipend, en gleed van zijn hoofd af de grond op, waar hij bleef liggen als een klein bruin plasje.

'Mijn hoed,' zei meneer Knol. 'Mijn nieuwe—'

Er kwam een flensje uit de lucht en landde op zijn hoofd, precies waar de hoed had gezeten.

En nu regende het pannenkoeken. Echt.

Overal op het feestterrein kwamen ze naar beneden dwarrelen: flensjes op de kramen, flensjes over de vlaggetjes, een flensje midden in het rad van avontuur, dat er vrolijk mee bleef ronddraaien. Van de tentpalen droop de stroop in dikke slierten. De feestgangers renden alle kanten op, met hun handen boven hun hoofd, en niemand wist of hij nou moest wegrennen of juist een bord omhoog moest houden. Ze gilden en ze lachten door elkaar heen, en overal plakte het — aan schoenen, aan haren, aan de zomen van de jurken, aan alles.

En Bout — Bout beleefde de mooiste dag van zijn leven.

Hij stond midden op het grasveld met zijn kop omhoog en zijn oren in de wind, het ene recht en het andere slap, en hij ving. Hij ving de ene pannenkoek na de andere zo uit de lucht: hap, hap, hap. Hij ving tot zijn buik zo bol stond dat hij bijna niet meer overeind kon komen — en toen

ging hij liggen en ving hij gewoon liggend door, tot hij ook dat niet meer kon en alleen nog kwispelend naar de vallende flensjes lag te kijken.

Boven op de tent zat Kip Drie. Er landde een flensje precies over haar rug, als een dekentje, en ze bleef er verontwaardigd onder zitten, alsof ze deze hele catastrofe al de hele ochtend had zien aankomen en niemand naar haar had geluisterd.

En toen, midden in de pannenkoekenregen, gebeurde er iets.

De Pannenkoek-o-maat zuchtte.

Het was een echte zucht, diep en lang en bijna een beetje verdrietig, alsof de hele machine in één keer alle lucht uit zijn longen liet lopen. Het zoemen zakte weg. De schenkarm bleef halverwege een zwaai hangen. De garde draaide nog één keer traag rond en stopte. De wip-arm zakte terug in de rust. En toen stond alles stil.

Doodse stilte.

Het leek wel of het hele feestterrein tegelijk zijn adem inhield. Overal stonden de mensen stil, onder de stroop, onder het beslag, met flensjes op hun schouders en in hun haar. Van de tentrand droop het nog na, tik, tik, tik, in kleine plasjes op het gras.

En midden in die stilte stond Oom Bijna.

Hij stond naast zijn machine, klein en rond, met zijn gedeukte geluks-hoed scheef op zijn hoofd. De stroop liep van de rand van de hoed langs zijn bril naar beneden. Hij droop van top tot teen. Hij keek naar de stilgevallen machine, en toen naar de flensjes op de tent, en toen naar het bruine plasje op de grond dat de nieuwe hoed van meneer Knol was geweest, en hij werd heel klein.

'…Bijna,' zei hij zacht.

Eén tel bleef het stil.

Toen begon mevrouw Bakker te lachen.

Vanaf haar stoel, met haar arm in het gips en een flensje midden op haar deken, begon ze te lachen. Eerst zachtjes, toen harder, tot ze ervan schudde en met haar goede hand de tranen uit haar ooghoeken moest vegen.

'Veertig jaar,' hikte ze. 'Veertig jaar bak ik de pannenkoeken van dit dorp, en ik heb er nog nóóit één over de kerktoren zien vliegen.'

En toen lachte het hele feestterrein mee.

Het was geen gemene lach. Niemand lachte Oom Bijna uit. Ze lachten allemaal tegelijk om de gekste, plakkerigste, meest onmogelijke ochtend die Knotwilg ooit had beleefd — om zichzelf, om hun eigen plakkerige haar en hun stroperige schoenen, om de hond met de bolle buik en de kip met haar dekentje. En Oom Bijna, druipend van de stroop, keek de kring rond, en toen begon hij zelf ook te lachen. Want dat was nu eenmaal het mooiste geluid dat er bestond: een heel dorp dat samen moest lachen.

De lach zakte langzaam weg, zoals lachen dat doet, en toen stonden ze daar met z'n allen op een plein vol stroop.

Oom Bijna veegde zijn bril schoon aan een punt van zijn stofjas die net zo plakkerig was als de rest, dus het hielp niks. Toen liep hij naar Jet toe. Ties zag het gebeuren. Hij stond vlakbij, nog met zijn hand aan de nutteloze starthendel, en hij hoorde alles.

'Jet,' zei Oom Bijna.

'Weet ik,' zei Jet.

'Nee. Laat me het zeggen.' Oom Bijna haalde adem. 'Ik had je beloofd dat die hendel uit zou blijven. Recht in je gezicht heb ik het beloofd. En toen zette ik hem toch om, omdat meneer Knol vroeg of het niet wat sneller kon en ik zo graag wilde laten zien wat mijn machine kon.' Hij keek naar de stroop op zijn schoenen. 'Dat was verkeerd van me. Het spijt me, Jet.'

Jet keek hem aan. En Ties, die zijn hele leven al wist dat je op Jet kon rekenen, zag haar gezicht zachter worden.

'Weet ik,' zei ze weer, maar nu anders. 'En vanavond gaan we het samen uitzoeken. Elke arm, elke hendel. En dan bouwen we die turbo er weer uit, voorgoed.' Ze plukte een flensje van haar schouder. 'Maar dat is voor straks.'

Want er was een groter probleem, en Ties zag het op hetzelfde moment als de rest.

Overal om hen heen stonden mensen. Honderden. De hele rij van daarnet — honderdveertien, had meneer Knol geteld, en dat was nog vóór de ramp — stond er nog, van de machine tot aan de ingang van het terrein. Feestgangers, hongerig, met lege borden in hun handen en stroop in hun nek.

En er was geen pannenkoek meer. De machine stond stil en droop. De laatste flensjes dwarrelden nog na uit de lucht, maar die waren voor Bout.

Ties keek naar de stille machine, en naar de lange rij hongerige mensen, en heel langzaam drong het tot hem door.

'De opbrengst,' zei hij zacht.

Naast hem knikte Nout. 'De speeltuin,' zei hij. Droog, zoals altijd. 'Die betaalt zichzelf niet.'

Dat was het, precies. Zonder pannenkoeken geen geld, en zonder geld geen nieuwe speeltuin — geen glijbaan, geen wip, niks. Veertig jaar lang had de kraam van mevrouw Bakker elk jaar precies genoeg opgebracht. En nu stond daar een machine vol stroop die geen enkele pannenkoek meer kon bakken, en een plein vol mensen die allemaal waren gekomen voor het ene wat het feest nu níét meer had.

En toen deed Jet iets wat Ties haar nog nooit had zien doen.

Ze liep naar de kraamtafel, die kletsnat was van de stroop, en ze klom erbovenop. Ze ging er rechtop op staan, met haar Proevenboek nog aan het koord om haar nek, en ze keek de hele rij mensen over, van de stilgevallen machine tot helemaal aan de ingang.

En toen haalde ze diep adem en riep, zo hard als ze kon, over het hele plakkerige, druipende, verbijsterde feestterrein:

‘Wie heeft er thuis een koekenpan? HALEN!’

13. Alle pannen van Knotwilg

Proef — nee. Dit was geen proef. Dit was Knotwilg.

Een tel lang gebeurde er helemaal niets.

Jet stond boven op de natte kraamtafel, en haar eigen woorden hingen nog ergens boven het plein. Wie heeft er thuis een koekenpan? Halen! Het hele feestterrein keek naar haar omhoog — honderd plakkerige gezichten, honderd lege borden, en de stroop die van de vlaggetjes droop, tik, tik, tik, op het gras. Jets hart bonkte. En nu? dacht ze. Nu heb ik het geroepen. En nu staat iedereen naar me te kijken.

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot.

Ze stond vooraan, met een flensje op haar schouder en stroop in haar grijze knot, en ze zette allebei haar handen in haar zij.

'Ik zeg niks,' zei ze nog een keer, harder, 'behalve dat ik thuis een koekenpan heb hangen die ouder is dan meneer Knol. En dat ik precies weet hoe je daarin bakt. Nou? Waar wachten jullie op?'

En toen kwam het dorp in beweging.

Het was alsof iemand een mierennest omschopte.

Overal schoten mensen weg, dwars over het gras, de Molenstraat in. Buurvrouw Pot voorop, met haar rok in haar handen zodat ze harder kon lopen. Jets vader liet zijn limonadekraam voor wat het was en rende achter haar aan. De vader van Ties draafde naar zijn garage — 'Ik heb een gasbrander! Twee zelfs!' — en de moeder van Saar riep dat er in de molen een hele stapel oude bakplaten lag.

Jet klom van de tafel af. Ze wist niet precies wat ze in gang had gezet, maar het gíng, en dat was het belangrijkste.

En het ging hard.

Binnen een kwartier was het feestterrein niet meer te herkennen. Langs alle paden en tussen alle kramen stonden opeens gaspitjes te sissen. Iemand had

een kampeerbrandertje meegenomen, klein en blauw en dapper. De slager reed zijn barbecue het terrein op, nog nasmeulend van de worst van die ochtend. Overal verschenen koekenpannen: kleine, grote, zwarte, gedeukte, één zo groot als een wagenwiel die met twee man gedragen moest worden. Het rook niet meer naar stroop alleen. Het begon te ruiken naar boter.

Nout kwam naast Jet staan en keek de drukte rond.

‘Dat had je niet moeten roepen,’ zei hij droog. Toen, na een tel: ‘Het was precies goed dat je het riep.’

Middenin alles zat mevrouw Bakker.

Ze zat nog op haar stoel, met haar arm in het gips en de deken over haar knieën, precies op de plek waar veertig jaar lang haar kraam had gestaan. Maar ze zat niet meer stil. Ze wees. Ze wees met haar goede hand naar links en naar rechts en overal tegelijk, en ze dirigeerde het halve dorp eenarmig alsof ze een generaal was en het feestterrein haar leger.

‘Jij daar — nee, niet zo dicht bij de tent, straks vliegt de boel wéér in de fik. Twee passen terug. Ja, zo. Pot, jouw pan mag het heetst, jij bakt het snelst — zet die van jou hier vooraan. En wie kan er kloppen? Ik heb kloppers nodig! Ik heb beslag nodig, emmers vol, of we staan hier vanavond nog!’

‘Hoevéél beslag?’ riep Jets vader terug.

‘Voor het hele dorp,’ zei mevrouw Bakker. ‘En voor iedereen die het hele dorp is komen opeten.’

Toen werd ze even stil. Ze keek naar de rijen pannen, naar de mensen die zich over de gaspitjes bogen, naar de kinderen die borden aandroegen, en er kwam iets zachts in haar gezicht.

‘Kom eens hier, allemaal,’ zei ze. ‘Kom eens dichterbij. Ik ga jullie iets vertellen wat ik in veertig jaar nog aan niemand heb verteld.’

Het werd stiller op het terrein. De mensen kwamen dichterbij, met hun pannen nog in de hand.

‘Het meel van de molen,’ zei mevrouw Bakker. ‘Vers gemalen, van De Vier Winden, niet dat fijne witte spul uit een zak. Dat is het eerste. Melk, eieren, een snuf zout, dat weet iedereen. Maar dan.’ Ze hief haar goede vinger. ‘Een klein lepeltje suiker. En dan — en dít is het geheim, luister goed — dan laat je het staan. Een half uur. Je doet niks. Je laat het gewoon met rust. Dat is alles. Dat is het hele geheim waar dit dorp veertig jaar naar heeft geraden.’

Iemand lachte. Iemand anders zei: ‘Een half uur? Is dat het?’

‘Dat is het,’ zei mevrouw Bakker. ‘Een recept wordt niet minder als je het weggeeft. Een recept wordt beter als je het deelt. Dat had ik veel eerder moeten doen.’

En ze gaf het weg, hardop, aan het hele plein, en Jet zag hoe de mensen het aan elkaar doorvertelden, van pan tot pan, tot iedereen het wist.

Maar er was één probleem, en Jet zag het als eerste.

Al die pannen wilden beslag. Bergen beslag. En hoe hard de mensen ook klopten met gardes en lepels en vorken, met de hand ging het veel te langzaam.

Jet keek naar de Pannenkoek-o-maat.

De machine stond er verslagen bij, stil en druipend, met stroop in al zijn armen. De bakplaat was op tilt. De wip-arm hing er slap bij. De schenkarm zat muurvast. Maar de eerste arm — de beslagmixer, met die grote koperen garde zo groot als een tennisracket — die hing er nog gewoon, zwaar en glanzend en helemaal niet kapot.

'Oom Bijna,' zei Jet. 'De garde. Kunt u die nog laten draaien?'

Oom Bijna, die druipend van de stroop naast zijn machine had gestaan, keek op. En Jet zag het door hem heen trekken, precies wat ze zelf net had bedacht.

'De garde,' zei hij zacht. 'Alle moeren en bouten, kind. De gárde.'

Hij schoof een grote wasteil onder de koperen garde, de zinken teil waarin buurvrouw Pot anders haar was deed. Hij zocht aan de zijkant van de machine, draaide, morrelde en haakte de garde-arm los van de rest van het kapotte binnenwerk. Toen greep hij de slinger beet en begon te zwengelen.

De grote koperen garde kwam in beweging. Langzaam eerst, toen sneller. Ties en Jets vader kieperden emmers meel en melk en eieren in de wasteil, mevrouw Bakker riep 'suiker, niet vergeten, een lepel!' vanaf haar stoel, en de garde klopte. Hij klopte het beslag glad en luchtig, ronde na ronde, precies zoals hij het de hele bouwweek had gedaan.

De machine kon geen pannenkoek meer bakken. Maar kapot en wel deed hij tóch nog mee.

'Kijk nou,' zei Oom Bijna, en er glom iets in zijn ogen dat niet alleen stroop was. 'Hij helpt gewoon.'

Nout had zich bij een tweede wasteil geïnstalleerd en klopte met de hand, want één machinegarde was niet genoeg voor het hele dorp.

Zijn arm werd moe. De houten lepel waarmee hij roerde, kraakte en boog.

'Ik heb een garde nodig,' zei Nout, tegen niemand in het bijzonder. 'Een gewone. Een klopper.'

Bout, die de hele tijd hoopvol naast hem had gezeten, stond op.

Jet zag het gebeuren, en haar hart zonk een beetje, want ze wist hoe dit ging. Ze wist het al haar hele leven. Vraag Bout om een moersleutel en hij bracht een soeplepel. Vraag hem om een klinkhamer en hij bracht een tuinschaar. Nul uit drie, nul uit vier, nul uit wie-weet-hoeveel. Bout wílde niets liever dan gereedschap aandragen, en Bout bracht altijd, altijd het verkeerde.

De hond draafde weg, tussen de benen en de pannen door, en verdween achter de machine.

'Daar gaat je klopper,' zei Ties. 'Reken maar op een boterham.'

Maar Bout kwam terug. Hij kwam aandraven met zijn oren in de wind, het ene recht omhoog en het andere slap, en hij hield iets in zijn bek, en hij legde het voor Nouts voeten neer.

Het was een garde.

Een echte, gewone, koperen garde. Precies wat Nout had gevraagd.

Het werd stil rond de wasteil. Ties' mond viel open. Saar liet bijna haar stapel borden vallen. Zelfs mevrouw Bakker hield op met dirigeren. Iedereen keek naar de hond, en naar de garde, en naar de hond, en niemand zei een woord. Het was een eerbiedige stilte, zoals in de kerk, of zoals wanneer er iets gebeurt wat nog nooit eerder is gebeurd.

Nout ging op zijn hurken zitten. Hij pakte de garde op. Hij keek Bout recht in zijn ogen.

'Bout,' zei hij, heel ernstig. 'Eén uit honderd. Maar het is de goeie.'

Bout kwispelde alsof hij een molen was en er storm op komst was.

Daarna ging het bakken.

En het bakte, en het bakte, en het bakte. Op de gaspitjes en de brandertjes en de barbecue van de slager, in de kleine pannen en de grote en die ene zo groot als een wagenwiel. Buurvrouw Pot bakte inderdaad het snelst; ze keerde de pannenkoeken met een zwiep van haar pols de lucht in en ving ze zonder te kijken weer op. Oom Bijna zwengelde aan zijn slinger tot de zweetdruppels van zijn snor liepen. Het beslag stroomde uit de wasteilen naar de pannen, van de pannen naar de borden, van de borden naar de mensen.

Saar en Ties renden. Ze renden met stapels borden van de ene kant van het terrein naar de andere, stapels zo hoog dat ze eroverheen moesten kijken, en ze telden allang niet meer hoe vaak ze heen en weer waren geweest.

Maar Jet telde wel.

Jet had haar Proevenboek opengeslagen op een schoon hoekje van de kraamtafel, en ze hield de telling bij. Elke pannenkoek die verkocht werd, elk muntje dat in de blikken trommel voor de speeltuin viel — ze streepte het aan, in nette rijtjes van vijf. Tien. Twintig. Vijftig. Ze rekende in haar hoofd wat een glijbaan kostte, en een nieuwe wip, en langzaam, streepje voor streepje, kwam het dichterbij.

En om haar heen werd het het gezelligste Zomerfeest dat iemand zich kon herinneren.

Niemand had het meer over de machine die stukging. Niemand had het meer over mevrouw Bakkers pols, of over de stroopfontein, of over de cateraar uit de stad die bijna kant-en-klare pannenkoeken uit een vrachtwagen had bezorgd. Hoe kón je het daarover hebben, met het hele dorp naast elkaar aan de pannen, iedereen onder de stroop, iedereen lachend? Jets moeder liep langs met een schaal, boog zich naar Jet toe en zei zachtjes: ‘Zie je wel? Het hoeft niet perfect. Het moet samen.’

Jet keek op van haar telling en grijnsde. Voor één keer voelde bijna-goed niet als mislukt. Voor één keer voelde het als precies genoeg.

Ze was net weer aan het strepen — drieënzestig, vierenzestig — toen Nout haar aanstootte.

'Jet,' zei hij.

'Wacht,' zei Jet. 'Vierenzestig, vijf—'

'Jet.' Nout stootte haar nog een keer aan, harder, en wees.

Jet keek op, de kant op waar hij wees. Naar de Pannenkoek-o-maat. Naar de kapotte, stilgevallen, druipende machine die geen enkele pannenkoek meer kon bakken.

Voor de machine stond een rij kinderen.

Een lange rij. Netjes achter elkaar, met hun borden in de hand, geduldig, alsof ze ergens op stonden te wachten. En er kwamen er nog meer bij, die achteraan aansloten.

Jet liet haar potlood zakken.

Een rij? Bij de kapotte machine?

Waar in de wereld stonden die kinderen op te wáchten?

14. Pannenkoeken vangen

Proef 48, slot. De machine kan niet bakken. Wel wippen.

Het was bij Ties begonnen. Later wist niemand meer precies hoe, maar het was bij Ties begonnen, en dat verbaasde niemand.

Terwijl het halve dorp aan de pannen stond, kon Ties zijn ogen niet van de machine afhouden. De Pannenkoek-o-maat stond er zielig bij, stil en druipend, met stroop in al zijn armen. De bakplaat hing scheef. De schenkarm zat muurvast. En de wip-arm — de arm waar ze een halve week aan hadden gebouwd, die de mooiste salto van heel Knotwilg kon maken — hing er slap bij, alsof hij van zijn leven niks meer zou wippen.

Ties vond het niks. Een machine hoorde iets te doen. Een machine die stilstond, was net een hond die niet meer kwispelde.

Hij legde zijn hand plat op de koperen bakplaat. Warm. Nog altijd warm — de kachel eronder gloeide na, en een plaat die warm was, wilde bakken.

'Wat doe je?' Saar dook naast hem op met een lege stapel borden onder haar arm.

'Voelen,' zei Ties. 'De plaat is nog heet.' Hij pakte de wip-arm beet en bewoog hem heen en weer. Los. Niet kapot — alleen slap. De dikke opgerolde veer zat er nog, zo groot als een vuist, en het schroefje waarmee je hem spande ook. 'En de wip-arm is niet stuk. Die staat gewoon uit. Kijk.'

Hij draaide het schroefje tot de veer bijna niks meer spande. De langzaamste stand die de arm had — zachter kon niet.

'De hele machine kan niks meer,' zei Ties. 'Behalve één ding. Als ik het zelf doe.'

Hij schepte één soeplepel beslag uit de dichtstbijzijnde wasteil en goot het midden op de warme plaat. Het siste meteen, en er kroop een randje bruin langs de onderkant.

'Ties,' zei Saar. 'De schenkarm doet het niet meer.'

'Weet ik. Daarom doe ik hem met de hand.' Hij hield zijn adem in en keek hoe het beslag stolde tot een echte, gave pannenkoek. Toen schoof hij het platte ijzeren schepje van de wip-arm eronder, drukte het heel voorzichtig omlaag — zodat de zachte veer nét een beetje spande — en liet los.

De veer gaf een klein, keurig zetje.

De pannenkoek wipte de lucht in. Niet tot het plafond, niet over de kerktoren, niet zoals vanmorgen toen er geen houden meer aan was. Gewoon netjes een meter of drie recht omhoog, draaide één rustige salto, en kwam weer naar beneden.

Precies op de kop van Bout.

De hond, die eronder had liggen wachten op precies zoiets, hapte mis, kreeg de hele pannenkoek over zijn oren en zat er verbouwereerd bij met een flap deeg als een muts. Saar begon te lachen. Een paar kinderen die borden kwamen brengen, bleven staan en lachten mee.

'Nog een keer!' riep Saar. 'Doe nog een keer!'

Ties deed het nog een keer.

Soeplepel beslag, wachten, schepje eronder, drukken, loslaten. De pannenkoek wipte weer keurig drie meter omhoog. Maar deze keer stond Saar eronder met een bord in haar handen, en ze schoot ernaartoe, en — *tik* — ving hem zomaar uit de lucht. Op haar bord. Heel.

Het werd even stil rond de machine. Toen juichte Saar zo hard dat drie mensen aan de pannen omkeken.

'Ik heb hem! Ik heb hem gevangen!' Ze hield het bord omhoog alsof ze een beker had gewonnen. 'Ties! Ik heb er een gevángen!'

En dat was het moment. Ties zag het op de gezichten van de kinderen om hem heen — datzelfde wat hijzelf voelde als er ergens een machine begon te zoemen. Ze wilden het ook. Ze wilden allemaal een pannenkoek uit de lucht vangen.

‘Wie nog meer?’ riep Ties, en hij klom op het omgekeerde kratje naast de machine zodat iedereen hem kon zien. ‘Kom maar! Ik wip hem, jij vangt hem. Vang je hem op je bord, dan is hij van jou. Valt hij op de grond’ — hij wees naar Bout, die alweer hoopvol op zijn plek zat — ‘dan is hij voor de hond.’

Bout kwispelde alsof dat hem prima leek.

Binnen tien minuten stond er een rij.

Niet zomaar een rij. Een rij zoals Knotwilg nog nooit had gezien: langer dan bij de limonadekraam, langer dan bij het rad van avontuur, langer dan bij welke kraam op het hele feestterrein ook. Kinderen met borden, en toen ook grote mensen met borden, en achteraan sloten er steeds meer aan.

Ties bakte en wipte tot zijn arm er moe van werd, en het werd nooit saai, want elke keer was het weer spannend. Soms ving iemand de pannenkoek in één keer en juichte. Soms schoot hij net langs het bord en dook Bout eronder als een keeper. Eén keer wipte Ties net iets te hard, zeilde de pannenkoek over drie hoofden heen, en landde hij pardoes op Kip Drie, die boven op de tent had zitten toekijken en er nu bij zat met een pannenkoek over haar rug als een dekentje — precies zoals vanmorgen. Ze keek zó beledigd dat het hele terrein lag te schateren.

'Bijna!' riep Oom Bijna, die zich door de rij heen had gewurmd en stralend naast de machine kwam staan. Hij had nog stroop in zijn snor en één droge pannenkoek op zijn schouder, en hij keek naar de wippende arm alsof het het mooiste was wat hij ooit had gemaakt. 'Alle moeren en bouten, Ties. Hij bakt niet meer. Maar moet je zien wat hij wél kan.'

'De langzaamste stand,' zei Ties trots. 'Meer hoefde er niet.'

'De langzaamste stand,' herhaalde Oom Bijna zacht, alsof het een toverspreuk was. Nout, die naast hem stond, knikte langzaam.

'Al die weken bouwde u een machine die pannenkoeken bakt,' zei Nout droog. 'En nu is het een machine die pannenkoeken gooit.'

'Ja,' zei Oom Bijna gelukkig. 'Precies.'

Meneer Knol zag het als laatste. Maar toen hij het zag, zag hij het meteen helemaal.

Hij baande zich een weg door de rij, met een nieuwe hoed en een nieuw lijstje, en hij bleef staan en telde. Zijn lippen bewogen. Ties zag hem denken, en bij meneer Knol kon je dat altijd zien, want dan begon hij te zweten.

'Deze mensen,' zei Knol, 'staan allemaal te wachten om een pannenkoek te vangen.'

'Klopt,' zei Ties.

'En wij hebben een speeltuin te betalen.'

'Klopt.'

Meneer Knol trok zijn zakdoek tevoorschijn, veegde zijn voorhoofd af, en kreeg toen een blik die Ties nog nooit bij hem had gezien — bijna ondernemend. 'Kaartjes,' zei hij. 'We verkopen kaartjes. Eén muntje, één worp. Vang je hem, dan is de pannenkoek van jou. Mis je hem, dan heb je lekker geprobeerd en is het muntje toch voor de speeltuin.'

En zo ging het. Meneer Knol zette een tafeltje bij de kop van de rij, verkocht kaartjes zo snel als hij ze kon aanpakken, en gooide de muntjes in de blikken trommel. Jet stond ernaast met haar Proevenboek en hield de teller bij — streepje voor streepje, rijtje voor rijtje van vijf.

Het liep en het liep. De rij werd niet korter; hij werd langer. Muntje na muntje kletterde in de trommel. En ergens in de late middag, toen de zon al laag over de tenten hing, keek Jet op van haar bladzij, en haar mond viel open.

'Meneer Knol,' zei ze. 'Meneer Knol, u moet even komen.'

Knol kwam. Jet hield hem het Proevenboek voor en wees naar het getal onderaan.

'Dat is meer,' zei Jet, en haar stem trilde een beetje. 'Dat is meer dan er óóit op één Zomerfeest is opgehaald. Voor de speeltuin bedoel ik. In veertig jaar niet.'

Het duurde even voor het tot iedereen doordrong. Toen ging er een gejuich over het terrein dat mevrouw Bakker deed omkijken vanaf haar stoel.

Ze had daar de hele middag gezeten, op de plek waar veertig jaar lang haar kraam had gestaan, met haar arm in het gips en de deken over haar knieën, en ze had toegekeken hoe die rammelende, stroperige, half kapotte machine haar record brak. Het record van veertig jaar bakken. Van háár.

Ties keek naar haar. Hij wist niet goed wat ze zou zeggen. Ze had de machine al die weken niks anders genoemd dan een ramp die stond te wachten om te gebeuren.

Maar mevrouw Bakker glimlachte. Ze keek de machine aan, van de scheve bakplaat tot de wippende arm, alsof het een oude bekende was.

'Nou,' zei ze. 'Veertig jaar heb ik dit in mijn eentje gedaan.' Ze klopte met haar goede hand op het koper van de machine, twee keer, zachtjes. 'Dan ben jij voortaan mijn collega.'

Het feest liep pas met de schemering ten einde.

Toen de laatste kaartjes verkocht waren en de laatste pannenkoek gevangen (door Bout, die de dag eindigde zoals hij hem begonnen was), keek Ties om zich heen. En het feestterrein zag er niet uit. Stroop op de vlaggetjes, stroop op de tafels, stroop op de grond, en overal beslag en borden en plakkerige kinderen.

Maar niemand ging naar huis.

Dat was het mooiste, vond Ties later. Niemand ging naar huis. Het hele dorp bleef, en het hele dorp ruimde samen op, net zo vanzelfsprekend als het samen had gebakken. Emmers met sop verschenen op het plein. Iemand haalde een ladder en boende de stroop van de vlaggetjes. Buurvrouw Pot commandeerde de sopbrigade met haar armen in haar zij.

'Ik zeg niks,' zei ze tegen Ties, terwijl ze hem een borstel in de hand duwde. 'Behalve dat ik dit dorp nog nooit zó vies heb gezien. En nog nooit zó vrolijk. Nou. Boenen.' En toen alles bijna klaar was, kwam ze, zoals na elke ramp in de Molenstraat, terug met een schaal koek, want een herstel zonder koek was bij buurvrouw Pot geen herstel.

Ties hielp zijn vader met inpakken. Ze vouwden de lege wasteilen op elkaar, bonden de losse tenttouwen bij, en tilden de kratten op de platte kar. Het was zulk gewoon werk, na zo'n dag, dat het bijna vreemd voelde.

Zijn vader zette een kist neer en veegde zijn handen af aan zijn broek. Hij keek een tijdje over het plein — naar de emmers, naar de lachende mensen, naar mevrouw Bakker die vanaf haar stoel nog steeds aanwijzingen gaf, naar Oom Bijna die zijn collega een aai over het koper gaf.

'Er is veel om dankbaar voor te zijn vandaag, jongen,' zei zijn vader. Meer niet.

En Ties, die met een teil onder elke arm stond, dacht: ja. Dat is waar. Meer hoefde er niet gezegd.

De zondag daarna was het stil in Knotwilg. Het dorp ging naar de kerk en rustte uit, en op het opgeruimde feestterrein wapperde alleen nog een vergeten vlaggetje in de wind.

En dan is het maandag.

En stil.

Héél stil.

Ties liep die ochtend zoals hij al drie weken elke ochtend had gelopen: de Molenstraat uit, naar de oude smederij, om te bouwen. Zijn voeten wisten de weg vanzelf. Maar toen hij de grote schuifdeur openschoof, bleef hij staan.

De werkplaats was leeg.

Niet gewoon leeg. Opgeruimd. De grote tekening was van de deur gehaald en opgerold. De werkbank was afgeveegd en kaal. De beslagton was omgespoeld en stond ondersteboven te drogen. Geen beslag, geen borden, geen kinderen, geen rammelende armen. Alleen een streep zonlicht over de vloer, en stof dat er langzaam in ronddwarrelde.

En midden in die lege, opgeruimde werkplaats stond Oom Bijna.

Hij had zijn stofjas aan en zijn potlood achter zijn oor en zijn gedeukte geluks-hoed op, en hij stond daar maar, met zijn handen langs zijn lichaam, en hij keek om zich heen alsof hij iets kwijt was en niet wist wat.

‘Oom Bijna?’ zei Ties.

Oom Bijna keek op. Voor het eerst sinds Ties hem kende, wist de uitvinder zich geen raad.

‘De machine is af, Ties,’ zei hij zachtjes. ‘Het feest is voorbij. De pols van mevrouw Bakker geneest.’ Hij spreidde zijn armen naar de lege werkplaats. ‘En ik… ik weet niet meer wat ik nu moet doen.’

15. Bijna

Proef 49. De Opruim-o-maat. Uitkomst: bijna. En toch precies goed.

Drie weken na die stille maandag schoof Jet de grote schuifdeur van de smederij open, en de werkplaats stond weer vol.

Niet gewoon vol. Voller dan ze ooit was geweest.

Overal lag gereedschap. De honderd laatjes van de werkbank stonden allemaal een stukje open, en uit elk laatje puilde iets anders: moertjes, veren, stukjes koperdraad, één keer een half opgegeten koekje. Midden op de vloer stond een nieuwe machine, half af, met drie armen en een grote borstel aan de voorkant. En boven op een berg oud ijzer in de hoek zat Kip Drie, kaarsrecht, alsof ze de hele boel bewaakte.

Jet bleef in de deuropening staan en glimlachte. Zo hoorde het.

Want een werkplaats die vol staat, is een werkplaats waar iets gebeurt. En een werkplaats waar iets gebeurt, betekende dat Oom Bijna weer wist wat hij moest doen.

Het was begonnen op die maandag.

Oom Bijna had toen in de lege, opgeruimde werkplaats gestaan en niet geweten wat hij moest doen — voor het eerst sinds Jet hem kende. De machine was af. Het feest was voorbij. De pols van mevrouw Bakker genas. En hij had daar maar gestaan, met zijn handen langs zijn lichaam.

Maar de volgende ochtend, toen Jet weer kwam kijken, had hij zijn mouwen al opgestroopt.

‘Een werkplaats hoort niet opgeruimd te zijn, Jet,’ had hij gezegd. ‘Een opgeruimde werkplaats is een werkplaats waar niks meer gebeurt. Dat kan zo niet. Dat kan echt zo niet.’

‘En wat gaat u eraan doen?’ had Jet gevraagd.

‘Ik ga hem opruimen,’ had Oom Bijna gezegd, stralend. ‘Met een machine.’

De Opruim-o-maat, noemde hij hem. Een machine die alles op zijn plek zou zetten — elk stuk gereedschap in het goede laatje, elke schroef bij de schroeven, elke veer bij de veren. 'Fluitje van een cent,' had hij gezegd.

Alleen: om een machine te bouwen die alles opruimt, moest Oom Bijna eerst alles uit de kast halen. Alle honderd laatjes van de werkbank. De hele schroothoek erbij. Twee weken lang was de smederij één grote wanorde — nog nooit had het er zo rommelig uitgezien. Buurvrouw Pot kwam op een middag kijken, keek naar de berg ijzer en gereedschap, en zei: 'Ik zeg niks.' En zei toen alles, over dat het vroeger een keurige smederij was geweest, in de tijd van zijn vader, en dat ze het niet meer bijhield allemaal, maar dat het intussen wel weer gezellig druk was in de Molenstraat.

Bout sjouwde de hele tijd ijverig heen en weer. Elke keer dat Oom Bijna om een schroevendraaier vroeg, bracht de hond trouw iets anders aan: een soeplepel, een fietspomp, één keer een verdwaalde tuinhandschoen.

'Nog altijd de goeie niet,' zei Nout droog. 'Maar hij blijft het proberen.'

En toen was de Opruim-o-maat af.

Hij deed het bijna.

Hij zoemde over de vloer, met zijn grote borstel voor zich uit, en hij veegde alles wat los en klein was keurig bij elkaar. Alleen zette hij het niet terug in de laatjes. Hij veegde het juist alle kanten op, tot één grote berg in de hoek — en boven op die berg belandde Kip Drie, die daar sindsdien het liefst zat, alsof ze eindelijk een troon had gekregen.

'Bijna!' had Oom Bijna geroepen, precies zoals altijd.

En het rare was: het klopte. De werkplaats was niet opgeruimd. De werkplaats was voller en rommeliger en levendiger dan ooit. En midden erin stond Oom Bijna, met roet op zijn bril en een potlood achter zijn oor, en hij wist weer precies wat hij moest doen.

Bijna, dacht Jet. En toch precies goed.

Ze had het diezelfde avond opgeschreven. Proef 49.

In de hoek bij het raam, weg van alle rommel, stond de Pannenkoek-o-maat.

Die was schoon. Als enige. Nout had hem na het feest helemaal ontstroopt en opgepoetst, arm voor arm, tot het koper weer glansde, en daar stond hij nu: glanzend, stil, met rust gelaten. Ze bouwden er niet meer aan. Ze hoefden niet meer. Hij had gedaan waarvoor hij was gemaakt — ook al was dat iets heel anders dan waarvoor hij was gemaakt.

Alleen op verjaardagen mocht hij nog wippen. Vorige week was Saar jarig geweest, en toen hadden ze de wip-arm op de langzaamste stand gezet en had het hele stel om de beurt een pannenkoek uit de lucht gevangen, precies zoals op het feest. Ties had er drie op zijn bord gevangen zonder er één te laten vallen; Nout had de zijne kalm opgevangen zonder ook maar op te kijken; en Bout had onder de tafel gelegen voor het geval er toch iets misging, wat het niet deed, tot zijn duidelijke teleurstelling. Mevrouw Bakker had er zelf een gebakken — met haar pols weer uit het gips, en met haar eigen recept, dat nu niemands geheim meer was: vers gemalen meel van De Vier Winden, een klein lepeltje suiker, en het beslag een half uur laten rusten.

En de speeltuin was er.

Dat was het mooiste van alles. De oude, doorgeroeste wip was weg, en de afgekeurde glijbaan, en het hek met het bordje ‘verboden’. Er stond nu een nieuwe glijbaan, hoog en blauw en glimmend, met een nieuwe wip ernaast en een klimtoren waar Saar binnen één dag al bovenop had gezeten. Alles betaald van de opbrengst van het Zomerfeest — de hoogste opbrengst in veertig jaar, dankzij een machine die geen pannenkoek meer kon bakken.

Het dorp was het feest nog niet vergeten. Dat zou het ook niet gauw doen. Als iemand in Knotwilg ‘de pannenkoekenregen’ zei, moest de halve straat lachen.

Jet liep naar de werkbank, veegde een plekje schoon tussen de open laatjes, en ging zitten met het Proevenboek.

Het was bijna vol. Ze bladerde terug, helemaal naar het begin, naar Proef 41.

Ze wilde er een eindconclusie onder zetten. Onder alles. Onder de hele zomer.

Ze bladerde langzaam. Proef 41, de Onkruid-o-maat: geen onkruid meer, ook geen dahlia's. Proef 42, de grote tekening. Proef 43, het beslag dat overal terechtkwam behalve in de machine. De wip-arm. De plafondpannenkoek. De verdwenen envelop. De molen die weer ging draaien. De proefdraai-dag. De turbohendel. De pannenkoekenregen.

Negen proeven. Een hele zomer.

En terwijl ze terugbladerde, viel haar iets op.

Ze zocht een woord. Ze wist zeker dat ze het ergens had geschreven — aan het begin van de zomer schreef ze het bij bijna elke proef die niet meteen goed ging. Eén kort, streng woordje.

Mislukt.

Ze zocht het. Onder Proef 41. Onder Proef 43. Onder de wip-arm die drie pannenkoeken door de werkplaats had geschoten. Onder de dag dat de hele boel over de kerktoren was gevlogen.

Nergens.

Ze had het nergens opgeschreven. Niet één keer. Overal stond hetzelfde woord, in haar eigen nette letters, keer op keer. Niet 'mislukt'.

Bijna.

Jet leunde achterover en keek naar haar eigen schriftje alsof ze het voor het eerst zag.

Aan het begin van de zomer had ze gedacht dat bijna hetzelfde was als mislukt. Dat een pannenkoek die niet perfect was, geen echte pannenkoek was. Dat een machine die bijna werkte, een machine was die het niet deed.

Maar dat was niet waar gebleken.

De machine had nooit gebakken zoals het hoorde. Geen enkele keer. En toch was het het mooiste Zomerfeest geworden dat iemand zich kon herinneren.

En toch stond de nieuwe glijbaan er. En toch noemde mevrouw Bakker dat rammelende ding voortaan haar collega.

Bijna telde ook, begreep Jet. Bijna telde soms wel het meeste van alles.

Ze pakte haar potlood en schreef, onder Proef 49, onder alles, haar eindconclusie. Twee regels maar, want meer had ze niet nodig:

Negen proeven. Nul mislukt.

Bijna is genoeg. En bijna is soms precies goed.

'Wat schrijf je?' vroeg Oom Bijna. Hij was ondertussen weer aan de Opruimo-maat gaan sleutelen — hij mompelde iets over 'één kleine verbetering', en Jet en Nout hadden allebei tegelijk 'Nee' geroepen, waarna hij had gelachen en beloofd dat hij niks nieuws zou bouwen. Voorlopig.

'Mijn eindconclusie,' zei Jet.

'En? Wat is de conclusie?'

Jet keek even naar hem. Naar de stofjas vol zakken, het potlood achter het oor, de gedeukte geluks-hoed, het roet op de bril.

'Dat u gelijk had,' zei ze. 'Bijna is het mooiste woord dat er is.'

Oom Bijna zei een tijdje niks. Dat gebeurde niet vaak.

'Alle moeren en bouten,' zei hij zacht. 'Heb ik dat gezegd?'

'De hele zomer,' zei Jet. 'Elke dag.'

Toen stond ze op en pakte iets van de werkbank wat ze die ochtend van huis had meegenomen. Het lag onder haar jas, in bruin papier. Ze had het uit de winkel van haar ouders — het mooiste, dikste schrift dat ze hadden.

'Ik heb ook iets voor u,' zei ze. 'Hier.'

Oom Bijna veegde zijn handen af aan zijn stofjas en pakte het aan. Hij scheurde het papier eraf, langzaam, zoals je iets openmaakt waarvan je nog niet weet wat het is.

Het was een Proevenboek. Nieuw, dik, met een harde kaft en bladzijden die nog nergens beschreven waren. Helemaal leeg. Op de eerste bladzij had Jet in haar nette letters één ding gezet: Proevenboek — deel twee.

'Het oude is bijna vol,' zei Jet. 'Dus. Voor de volgende. Voor honderd proeven.'

Oom Bijna keek van het lege schrift naar Jet en weer terug. Hij streek er met zijn duim over de kaft, heel voorzichtig, alsof er al iets in stond wat je kon uitvegen. Achter zijn beroete bril glansde iets.

'Honderd proeven,' zei hij zacht. En toen, met een knik naar het volle schriftje in Jets hand: 'Minstens.'

En op dat moment, terwijl Oom Bijna daar stond met het lege Proevenboek in zijn twee handen, stak buiten de wind op.

Het was de eerste echte wind van het jaar. Niet de warme zomerbries die wekenlang door de Molenstraat had gehangen, maar iets fris, iets scherps — de eerste najaarswind. Hij kwam de straat in van de kant van de molen, ritselde door de lindebomen langs de klinkers, en plukte er een handvol bladeren af.

De eerste bladeren van het jaar. Geel en bruin en droog. Ze dwarrelden de straat over, tuimelden het erf op, en waaiden zomaar de open schuifdeur binnen, over de vloer van de werkplaats, tot vlak voor Oom Bijna's schoenen.

Oom Bijna keek ernaar.

En hij keek nog eens.

Jet kende die blik. Iedereen in Knotwilg kende die blik. Het was de blik die Oom Bijna kreeg vlak voordat er weer weken van beslag en veren en 'Fluitje van een cent' volgden. Zijn wenkbrauwen kropen omhoog. Zijn ogen werden groot achter het roet. En zijn hand ging als vanzelf naar het potlood achter zijn oor.

Buiten, aan het eind van de Molenstraat, ritselden de lindebomen en lieten er nog een paar los. En nog een paar. En nog een hele wolk.

‘Jet,’ zei Oom Bijna langzaam, en er kwam een glimlach onder zijn snor vandaan. ‘Jet. Weet jij hoeveel bladeren er aan één lindeboom zitten?’

‘Nee,’ zei Jet.

Maar ze pakte wel het Proevenboek.

Copyright & License

© 2026 Studio Safan (studiosafan.nl). All stories, characters and illustrations in this book are original.

This book is free, and it is meant to be shared: you may download it, print it, and pass it on to other families, schools and reading groups — as long as it stays free, unchanged and credited to Studio Safan. You may not sell this book, change it, or use it commercially.

License: Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0)